

# **Stel je voor, het lijkt insubordinatie**

De vormen en functies van de ‘stel ((je) voor) (dat)’-constructie in gesproken taal

Naam: Adriaan Jansen

Master: Neerlandistiek

Specialisatie: Nederlandkunde

Aantal ECTS: 20

Begeleider: Dr. R.J.U. Boogaart

Tweede lezer: Dr. G.J. Rutten

Datum: 7 juli 2014

Plaats: Leiden

## Inhoudsopgave

0. Inleiding .....	3
1. De vormen van de ‘stel (dat)’-constructie .....	7
1.1. Vooronderstellingen en methodiek .....	7
1.2. Vormvarianten van de ‘stel (dat)’-constructie in het CGN.....	8
1.2.1. Vormen van de ‘stel (dat)’-constructie zonder vervolgzin .....	11
1.2.2. Vormen van de ‘stel (dat)’-constructie met vervolgzin(nen) .....	14
1.2.3. Partikelgebruik binnen de ‘stel (dat)’-constructie .....	18
1.2.4. Ander gebruik van ‘stel (dat)’-varianten .....	20
2. De functies van de ‘stel (dat)’-constructie .....	22
2.1. Vooronderstellingen en methodiek .....	22
2.2. De functies van de ‘stel (dat)’-constructie met en zonder vervolgzin.....	22
2.3. De functies van ander gebruik van ‘stel (dat)’ .....	25
2.4. Vergelijking met andere constructies .....	28
3. De ‘stel (dat)’-constructie in een constructienetwerk .....	31
4. Conclusies .....	34
Bibliografie.....	36
Bijlage: Onderzoekscorpus, afkomstig uit het CGN.....	38

## 0. Inleiding

Wanneer vaste combinaties van woorden en grammaticale elementen een betekenis krijgen die niet te herleiden is uit de combinatie van de betekenissen van de afzonderlijke elementen is er sprake van een constructie (Verhagen 2005a: 202). Een bekend voorbeeld is de ‘schat van een kind’-constructie, beschreven door P.C. Paardekooper (1956). Bij zinnen van het type ‘een schat van een kind’ is er sprake van een constructie omdat de betekenis ook anders is dan die van de combinatie van de losse elementen. In dit geval gaat het niet om ‘een schat’ die in het bezit is van ‘een kind’, wat de letterlijke betekenis is, maar deze constructie geeft in dit geval ‘kind’ een evaluatieve betekenis mee van ‘schat’. In Paardekoopers woorden: ‘een kind als een schat’ (1956: 93). Deze constructie is uit te breiden met talloze andere voorbeelden, die wel op dezelfde manier te verklaren zijn, maar overigens niet van elkaar afgeleid hoeven te zijn (Verhagen 2005a: 206).

- (1) Een kast van een huis.
- (2) Een boom van een kerel.

De laatste jaren is er steeds meer aandacht voor een bijzonder type constructies: de insubordinatie-constructies. Deze constructies bestaan uit losse bijzinnen die zich gedragen als hoofdzinnen, en daarmee eigenlijk “on gehoorzaam” zijn. Deze zinnen bevatten over het algemeen elementen die onderschikking markeren, maar functioneren toch als zelfstandige zinnen (Evans 2007:367). In het in 2007 verschenen artikel ‘Insubordination and its uses’ beschrijft Nicholas Evans dit verschijnsel voor diverse talen. Hij geeft één Nederlands voorbeeld (2007:380).

- (3) Hans, of je even naar Edith zou lopen.

Het voorbeeld is overigens wat twijfelachtig (Boogaart & Verheij 2013:13), maar in het artikel ‘Als dát geen insubordinatie is!’ (2013:13) breiden Boogaart & Verheij het Nederlandse voorbeeld van Evans uit met diverse andere voorbeelden, om te illustreren dat een bijzin die zich gedraagt als hoofdzin in het Nederlands zeker niet uitzonderlijk is. In het artikel dragen Boogaart & Verheij aan het eind de ‘stel (dat)’-constructie aan, als een mogelijk ander geval van insubordinatie, omdat het tweede deel van deze zinnen ontbreekt (Boogaart & Verheij 2013: 22). Ze wijzen erop dat in (4) de pragmatische betekenis van (5) zit opgeslagen.

- (4) Stel dat je een miljoen wilt? / Stel, je wilt een miljoen?
- (5) Stel dat je een miljoen wilt / Stel, je wilt een miljoen, wat zou je dan doen?

Dit gaat niet alleen op voor ‘stel (dat)’-zinnen met een vragende intonatie. Met een exclamatieve intonatie zoals in (6) is de constructie evaluatief, zoals geëxpliciteerd in (7).

- (6) Stel dat je een miljoen wilt! / Stel je wilt een miljoen!
- (7) Stel dat je een miljoen wilt / Stel je wilt een miljoen, dat zou toch geweldig/verschrikkelijk zijn!

Feitelijk gezien is de ‘stel (dat)’-constructie geen geval van insubordinatie. Een zin die begint met ‘stel (dat)’ heeft niet de vorm van een onzelfstandige bijzin, maar die van een afgeronde hoofdzin. ‘Stel (dat)...’ is naar de vorm een imperatief. De term imperatief kan gebruikt worden voor een functioneel-semantische grammaticale categorie, maar ook voor grammaticaal-morfologische categorie van werkwoorden (De Haan 1986: 250). De eerste categorie bevat alle gebiedende zinnen *qua inhoud*, de tweede omvat de grammaticale imperatief-vorm. Een bevel of verzoek kan worden aangegeven met de imperatiefvorm, zoals in (8). Een zin kan een bevel of verzoek zijn, zonder dat de ‘echte’ imperatief-vorm gebruikt is (9), en andersom kan een zin mét de imperatief-vorm ook niet-gebiedend zijn (10).

- (8) Kom hier!
- (9) Hier komen!
- (10) Kom daar tegenwoordig nog eens om. (De Haan 1986: 256)

Een losse ‘stel (dat)’-zin is naar de vorm een imperatief en zou naar de betekenis daarmee ‘slechts’ het verzoek of bevel zijn om zich iets voor te stellen. Boogaart en Verheij omschrijven een zelfstandige ‘stel (dat)’-zin als een conditionele constructie waarvan het tweede gedeelte ontbreekt. Omdat het in veel gevallen lijkt alsof er een hoofdzin met ‘...dan’ is weggelaten, zijn ‘stel (dat)’-zinnen ook te analyseren als bijzinnen, niet wat betreft de vorm, maar wat betreft de betekenis. Vergelijk de volgende zinnen:

- (11) Stel dat we verdwalen, dan hebben we een probleem.
- (12) Als we verdwalen, dan hebben we een probleem.

In een conditionele constructie is het tweede lid altijd een mededelende zin, en het eerste lid een bevelzin (naar functie of naar vorm), aldus de *Algemene Nederlandse Spraakkunst* (ANS). In het geval van ‘stel (dat)’ blijft er een *grammaticaal* volledige zin over, wanneer de vervolgzin wordt weggelaten. ‘Stel (dat)...’-zinnen zonder vervolg roepen een al dan niet wenselijk scenario op, waarbij het laatste deel impliciet kan blijven, terwijl de bedoelde betekenis duidelijk blijft. De genoemde betekenissen zijn daarmee deel geworden van de constructie (Boogaart & Verheij 2013: 11). De taalgebruiker maakt de zin in zijn hoofd af. Met welke betekenis de zin wordt afgemaakt, wordt uiteraard ook gestuurd door de context. Wanneer de vervolgzin van voorbeeld (11) wordt weggelaten, ontstaat de volgende zin:

(11’) Stel dat we verdwalen!

Verdwalen kan in bepaalde context misschien leuk zijn, maar in een context waarin verdwalen een probleem is, is het niet lastig om zin (11’) aan te vullen met (een variant van) ‘Dat zou toch verschrikkelijk zijn!’ Omdat ‘stel (dat)’ in de context van een zin als (11) overeenkomsten vertoont met ‘als’, is de gedachte dat een losse ‘stel (dat)’-zin toch, wat betekenis betreft, een geval van insubordinatie is, te rechtvaardigen.

Een zelfstandige bijzin kan ook worden voorafgegaan door een adjectief, een bijwoord of (door middel van vooropplaatsing) een nominaal element. Er is dan sprake van semi-insubordinatie. Een ‘stel (dat)’-zin is ook te analyseren als *semi-insubordinatie*, maar dan met een werkwoord. Van linden & Van de Velde (2014:227) illustreren de term semi-insubordinatie met onder andere het volgende voorbeeld:

(13) Een opluchting dat ik weer wedstrijden kan spelen.

Het plaatsen van ‘stel (dat)’ op de eerste zinsplaats levert de correcte zin (13’) op met, aangenomen dat de context bekend is, betekenis (13’’).

(13’) Stel dat ik weer wedstrijden kan spelen!

(13’’) Stel dat ik weer wedstrijden kan spelen, dat zou een opluchting zijn!

Voor zowel de analyse van ‘stel (dat)’ als insubordinatie als semi-insubordinatie valt iets te zeggen, al valt de constructie formeel gezien buiten de definities. Het geeft aan dat er in ieder geval iets aan de hand is met de ‘stel (dat)’-constructie.

Een andere constructie (of een andere vorm van de genoemde constructie) die in het Nederlands voorkomt, is ‘stel (je) voor’. Deze vormen delen allemaal het element ‘stel’. De voorbeelden die Boogaart & Verheij geven, zijn met ‘stel (je) voor’ uit te breiden tot de volgende voorbeelden, met wellicht dezelfde mogelijke betekenissen:

- (14) Stel dat je een miljoen wint?/!
- (15) Stel, je wint een miljoen?/!
- (16) Stel je voor dat je een miljoen wint?/!
- (17) Stel je voor, je wint een miljoen?/!
- (18) Stel voor dat je een miljoen wint?/!
- (19) Stel voor, je wint een miljoen?/!

Deze uitbreiding levert een aantal correcte zinnen op, die op het eerste gezicht naar betekenis identiek zijn. Bovenstaande observaties, hoe interessant ook, zouden minder zinvol zijn wanneer we ze niet in het dagelijks taalgebruik bevestigd zien. In het *Corpus Gesproken Nederlands* (CGN) is het volgende (Vlaamse) gesprek te vinden, waarin de impliciete vraag ‘Wat zou je dan doen?’ aanwezig is.

- (20) a. maar ja bon uhm ja van van de jaar wanneer vertrekt de gij eigenlijk op reis?  
b. da’s goed. den tweeden.  
a. den tweeden. en stel nu ne keer dat we op da dat festival is twee drie vier denk ik. dat we ergens nen tussenact zouden krijgen den derden.  
b.in Dranouter.  
a. ja.  
b. ah dan vertrek ik maar den derden hèn.  
a. ah ja ja dus dat kan eigenlijk wel.

De sprekers uit (20) zijn leden van de band Asi Sea en spreker a. wil weten of de vakantieplannen van spreker b. nog kunnen wijzigen, in het geval dat de band het aanbod krijgt om op een festival in Dranouter te spelen. Spreker a. stelt echter de vraag ‘Wat zou je dan

doen?’ niet, maar spreker b. beantwoordt de vraag wel. Dit bewijst de impliciete vragende betekenis van deze ‘stel (dat)’-zin.

In (14) tot en met (19) noem ik zes mogelijke constructies of vormen van één constructie, maar het is mogelijk dat er in de praktijk nog meer vormen voorkomen. Deze vormen kunnen aan elkaar verwant zijn, maar dat hoeft niet per definitie het geval te zijn. Ook is het mogelijk dat de betekenissen die Boogaart & Verheij onderscheiden niet de enige mogelijke betekenissen van deze constructie(s) zijn. Op het eerste gezicht lijken de ‘stel (dat)’-varianten inwisselbaar te zijn, wat niet efficiënt zou zijn vanuit het idee dat de taalgebruiker deze constructie(s) (inclusief mogelijke geïmpliceerde betekenissen) heeft opgeslagen. Reden genoeg om deze constructie(s) verder te onderzoeken.

In dit onderzoek richt ik me op de vraag: *Wat zijn de vormen en de functies van de ‘stel (dat)’-constructie en hoe verhouden deze zich tot elkaar?* Om tot beantwoording van deze vraag te komen, beschrijf ik allereerst aan de hand van materiaal uit het CGN de verschillende vormvarianten van de ‘stel (dat)’-constructie, om te zien of en waarin de varianten van elkaar verschillen. Vervolgens ga ik aan de hand van de aangetroffen vormvarianten na welke functies de ‘stel (dat)’-constructie kan hebben om dit te vergelijken met de functies van insubordinatie-constructies. Ik wil tot slot een aanzet geven tot het weergeven van deze constructie(s) in een constructienetwerk.

## **1. De vormen van de ‘stel (dat)’-constructie**

### **1.1. Vooronderstellingen en methodiek**

Om te kunnen onderzoeken hoe deze constructie in het dagelijks taalgebruik wordt gebruikt, heb ik gekozen voor het onderzoeken van materiaal afkomstig uit het CGN.<sup>1</sup> De gesprekken uit het corpus zijn getranscribeerd en volledig doorzoekbaar. Ik heb in het CGN gekozen voor de categorieën met volledig spontaan taalgebruik, omdat ik me in het onderzoek richt op hoe de constructie gebruikt wordt in gesproken taal. Verschillende categorieën van het CGN bevatten minder spontaan taalgebruik (zoals interviews, waarbij de vragen voorbereid zijn) en niet-spontaan taalgebruik (zoals voorgelezen teksten). Een zoekopdracht naar ‘stel’ levert 1058 hits op in het CGN. Wanneer deze resultaten worden beperkt tot de categorieën ‘spontaneous

---

<sup>1</sup> Het onderzoek is uitgevoerd op versie 2 van het *Corpus Gesproken Nederlands*, met behulp van het zoekprogramma COREX (versie 6.1), vanaf computers op het netwerk van Universiteit Leiden, met het besturingsprogramma Windows 7. Het subcorpus is aangelegd op 18 december 2013 en opgenomen in de bijlage.

conversations (face-to-face)', 'spontaneous telephone dialogues (recorded via a switchboard)' en 'spontaneous telephone dialogues (recorded on MD with local interface)' blijven er nog 439 resultaten over. Na het verwijderen van zinnen als 'raar stel in die winkel' en 'ik stel dat iedere keer uit' en zinnen die eindigen in vallend bestek en onverstaanbaar gemompel bleven nog 247 bruikbare resultaten over. Ik heb alle gesprekken beluisterd om de citaten goed te kunnen interpreteren.

In het 'stel'-corpus heb ik onderscheid gemaakt tussen de Vlaamse en Nederlandse gesprekken, maar ik benoem dit verschil in mijn onderzoek alleen wanneer er een verschil optreedt tussen het Nederlands en het Vlaams. Datzelfde geldt voor de afzonderlijke varianten van de constructie. Omdat deze op het eerste gezicht vergelijkbaar lijken, beschouw ik ze als varianten van één constructie, totdat er verschillen optreden in gebruikscontext of functie. Voor de leesbaarheid kort ik de 'stel ((je) voor) dat'-constructie af tot de 'stel (dat)'-constructie.

## **1.2. Vormvarianten van de 'stel (dat)'-constructie in het CGN**

Uitgaande van de voorbeelden (14) tot en met (19) uit de inleiding zijn de volgende vorm- en intonatievarianten mogelijk:

- (21) Stel dat X?  
Stel dat X!
- (22) Stel, X?  
Stel, X!
- (23) Stel je voor dat X?  
Stel je voor dat X!
- (24) Stel je voor, X?  
Stel je voor, X!
- (25) Stel voor dat X?  
Stel voor dat X!
- (26) Stel voor, X?  
Stel voor, X!

De impliciete betekenis zou afhankelijk zijn van de intonatie van de zin. Een vragende intonatie voegt de betekenis 'Wat zou je dan doen?' toe en een exclamatieve intonatie de betekenis 'Dat zou toch geweldig/verschrikkelijk zijn!' Ik heb er echter voor gekozen om het onderverdelen



op intonatie achterwege te laten. In de transcripties van het CGN zijn vragende en exclamatieve zinnen niet consequent met respectievelijk een vraagteken of uitroepteken aangeduid en ook het beluisteren van de opname schept niet altijd duidelijkheid. Het onderscheid is daarnaast ook enigszins kunstmatig, omdat het verband tussen intonatie en impliciete betekenis niet volledig opgaat. (Zie 2.2.1.)

Uit de inventarisatie van het corpus blijkt verder dat in het Vlaams ook de vormen ‘stel u voor’ en ‘stel u voor dat’ gebruikt worden. Deze vormen komen niet voor in het Nederlands. De samenstelling van het corpus wat betreft de vorm van de constructie is hieronder weergegeven in Tabel 1.

	N fn	% fn	N fv	% fv	N totaal	% totaal
Stel	19	12.2%	19	20.9%	38	15.4%
Stel dat	94	60.3%	44	48.4%	138	55.9%
Stel voor	1	0.6%	0	0.0%	1	0.4%
Stel u voor	0	0.0%	10	11.0%	10	4.0%
Stel je voor	11	7.1%	8	8.8%	19	7.7%
Stel voor dat	7	4.5%	1	1.1%	8	3.2%
Stel u voor dat	0	0.0%	7	7.7%	7	2.8%
Stel je voor dat	24	15.4%	2	2.2%	26	10.5%
Totaal	156	100%	91	100%	247	100%

*Tabel 1: Samenstelling van het ‘stel (dat)’-corpus, uitgesplitst naar Nederlands (fn) en Vlaams (fv) en per ‘stel (dat)’-variant.*

Het CGN bestaat voor tweederde uit Nederlands materiaal en voor een derde uit Vlaams materiaal. Binnen het ‘stel (dat)’-corpus is de verhouding 63%-37%, wat een vergelijkbare verhouding is.

De varianten van de ‘stel (dat)’-constructie worden op verschillende manieren ingezet. Een losse ‘stel (dat)’-zin is, zoals eerder gezegd, naar de vorm een imperatief en in letterlijke zin het verzoek of bevel om zich iets voor te stellen, en kan daarmee opgevat worden als een hoofdzin. Wat echter direct opvalt bij het analyseren van de gesprekken uit het CGN is de hoeveelheid ‘stel (dat)’-zinnen die wél aangevuld zijn met een vervolgzin. Omdat een ‘stel (dat)’-zin naar de vorm op te vatten is als een hoofdzin, is dit niet ‘nodig’. Wanneer de ‘stel (dat)’-zin, vanwege de functie, geanalyseerd wordt als een geval van insubordinatie, is ook juist

te verwachten dat de ‘stel (dat)’-zin zelfstandig gebruikt wordt. In beide benaderingen zou de ‘stel (dat)’-zin dus zonder vervolgzin met bijvoorbeeld ‘...dan’ kunnen functioneren.

Naast de zinnen die op te vatten zijn als gevallen van insubordinatie en de zinnen die zijn ‘afgemaakt’, worden varianten van de constructie zelf ook gebruikt als losstaande zinnen. ‘Stel je voor!’ is daarmee een afgeronde zin. ‘Stel’ kent nog een vierde gebruiksmogelijkheid: deze vorm kan ook midden in een zin gebruikt worden, waarbij ‘stel’ alleen slaat op een zinsdeel, en niet op een hele (bij)zin. In slechts vier gevallen komt ‘stel’ in deze betekenis voor. Een van deze gevallen is de volgende, verder uitgewerkt in 2.2.4 en 3.4.

(27) ja nee maar ja zo zo is 't ook wel hè als ge bijvoorbeeld uhm stel nu om elf uur examen hebt. [fv400764]

De vier gebruiksmogelijkheden staan uitgesplitst in Tabel 2, waarbij ook voor de volledigheid het onderscheid Nederlands en Vlaams is weergegeven. Bij de behandeling van deze vormen ga ik in op de verschillende manieren waarop deze varianten al dan niet met een vervolgzin worden gecombineerd. Het onderzoek is daarmee niet uitgesplitst naar de vormen afzonderlijk, maar naar de talige context waarin ze voorkomen, om te kunnen zien of daarin verschillen naar voren komen tussen de verschillende vormvarianten.

	‘stel (dat)’-zin zonder vervolgzin		‘stel (dat)’-zin met vervolgzin(nen)		‘stel (dat)’ zelfstandig gebruikt		‘stel (dat)’ met zinsdeelbereik	
	fn	fv	fn	fv	fn	fv	fn	fv
Stel	2	5	15	8	1	3	1	3
Stel dat	12	7	82	37	0	0	0	0
Stel voor	1	0	0	0	0	0	0	0
Stel u voor	0	2	0	3	0	5	0	0
Stel je voor	3	1	4	1	4	6	0	0
Stel voor dat	1	1	6	0	0	0	0	0
Stel u voor dat	0	3	0	4	0	0	0	0
Stel je voor dat	10	0	14	2	0	0	0	0
Totaal	29	19	121	55	5	14	1	3

Tabel 2: Samenstelling van het ‘stel (dat)’-corpus, uitgesplitst naar talige context, Nederlands (fn) en Vlaams (fv) en per ‘stel (dat)’-variant.

Tabel 2 laat zien dat het aantal ‘stel (dat)’-zinnen zonder vervolgzin behoorlijk lager ligt dan het aantal gevallen met vervolgzin. Veel van de ‘stel (dat)’-zinnen zijn dus op grond daarvan niet te analyseren als gevallen van insubordinatie. ‘Stel (dat)’ met zinsdeelbereik komt alleen voor met ‘stel’ en dit gebruik komt slechts vier maal voor. Zinnen die eindigen op ‘dat’ worden niet zelfstandig gebruikt. Zelfstandig gebruikte ‘stel (dat)’-varianten komen in het Vlaams driemaal zo vaak voor, wat opvallend is, aangezien het CGN voor een derde uit Vlaams materiaal bestaat. De categorie ‘met vervolgzin(nen)’ bevat overigens een aantal citaten waarbij de vervolgzin vóór de ‘stel (dat)’-zin staat. (Hier kom ik in 2.2.4 op terug.) In de volgende paragrafen licht ik de afzonderlijke manieren waarop de ‘stel (dat)’-constructie al dan niet met een vervolgzin wordt gecombineerd toe.

### 1.2.1. Vormen van de ‘stel (dat)’-constructie zonder vervolgzin

Het CGN bevat, afgezien van het voorbeeld uit de inleiding, meer voorbeelden die de observaties van Boogaart & Verheij onderschrijven. Bij onderstaande voorbeelden is de ‘Wat zou je dan doen?’-zin of de ‘Dat zou toch geweldig/verschrikkelijk zijn!’-zin ook onbenoemd, maar de bedoeling is wel degelijk duidelijk. Het is in deze gesprekken voor de andere sprekers niet het verzoek of men het zich alleen even wil indenken. De sprekers reageren op de niet-gestelde vraag ‘Wat zou je dan doen?’ of op de niet-uitgesproken ‘Dat zou toch geweldig/verschrikkelijk zijn!’-zin. In sommige contexten zijn meerdere betekenissen mogelijk, ondanks de intonatie van de zin. Ik beschrijf van alle vormen van de ‘stel (dat)’-constructie een voorbeeld waarin sprake lijkt te zijn van insubordinatie.

(28) dus stel 't was gaan regenen en die ruitenwisser deed 't niet. [fn007891]

Voorbeeld (28) komt uit een gesprek over het vervangen van een ruitenwisser van de auto van de tweede spreker. De spreker vraagt niet zomaar of de ander zich wil voorstellen hoe het is om in de regen te rijden met een ruitenwisser die het niet doet. Hij wil weten wat de ander in dat specifieke geval gedaan zou hebben. De tweede spreker begrijpt wel wat de eerste bedoelt. Hij reageert met ‘ja dus ze doen ’t wel’. De eerste spreker reageert daarop met ‘ooh’ en gaat over op een ander onderwerp, waaruit blijkt dat de ‘stel’-opmerking niet bedoeld was als een verzoek om zich alleen iets in te denken, maar met de betekenis ‘Wat zou je dan doen?’

(29) a. stel dat dat 'k daar [bij de biologische beenhouwer, AJ] nu geen chorizo vind.

b. ja maar ge kunt dat gewoon 'ns vragen of dat ze vlees van zo ne biologische dinge dat ze dat wel eet. want dan kunt de dat desnoods wel uh spek of zo kopen of uh ...  
[fv400291]

De sprekers in (29) krijgen lastige gasten op bezoek, voor wie ze chorizo in huis willen halen. De geïmpliceerde betekenis is 'Wat zou je dan doen?' en de tweede spreker geeft met het antwoord aan dat dat voor hem duidelijk is. Hij geeft antwoord op deze vraag door met een alternatief te komen.

- (30) a. maar als je nou geen kunst wil maar een boek wil hebben waarvan je van tevoren weet dat 't goed afloopt bijvoorbeeld want stel nou voor jij kan niet tegen gruwelijke dingen maar nou kom je in boeken toch ook gruwelijke dingen tegen. en daar kan 't hoog literair gehalte hebben maar je leest 't toch niet met plezier.  
b. ja maar ik ik kan toch wel uhm toch wel onderscheid maken tussen een verhaal een verzonden verhaal en de werkelijkheid. [fn008443]

Spreker b. in (30) kan zelf inderdaad niet tegen gruwelijke dingen, maar gaat toch niet mee in het scenario van spreker a. De vraag 'Wat zou je dan doen?' wordt omzeild door aan te geven dat het scenario toch niet helemaal klopt: ze kan wel onderscheid maken tussen een verhaal en de werkelijkheid. Ook de betekenis 'Dat zou toch verschrikkelijk zijn!' is mogelijk, voortvloeiend uit het laatste gedeelte van de lange 'stel (dat)'-zin.

- (31) stel u voor heel de planeet vol mond- en klauwzeer. [fv400204]

Er wordt door de sprekers van (31) eerst een beetje gegrinnikt om het idee dat de hele planeet mond-en-klauwzeer zou hebben, maar de impliciete betekenis 'Dat zou toch verschrikkelijk zijn!' wordt onderstreept door de andere spreker met de opmerking 'gelukkig kunnen wij het niet hebben hè?'

- (32) a. stel je voor je zou een heel eng stuk moeten fietsen of zo of uhm d'r zou altijd iemand anders moeten rijden of zo.  
b. maakt 'm niks uit. [fn007971]

Spreker b. doet in (32) haar beklag over haar vader die haar nooit een lift wil geven, maar dit voor haar zus wel doet. Spreker a. schetst een scenario, en spreker b. beschrijft in feite wat haar vaders reactie zou zijn op de impliciete vraag ‘Wat zou je dan doen?’: het maakt hem niets uit. De betekenis is ook te interpreteren als ‘Dat zou toch verschrikkelijk zijn!’, maar hoe verschrikkelijk een eng stuk fietsen ook is, het maakt de vader van spreker b. niets uit.

(33) stel voor dat je een onderwijzersgezin was een leraarsgezin. [fn000807]

Voorbeeld (33) komt uit het gedeelte waarin de ene spreker de andere spreker introduceert. Marijke is zijn vrouw en werkt in het LUMC. De spreker maakt een grapje en zegt: ‘nou Marijke die uh is dan geen onderwijzeres. gelukkig niet. stel voor dat je een onderwijzersgezin was een leraarsgezin’, maar gaat er verder niet op in. De bedoelde betekenis ‘Dat zou toch verschrikkelijk zijn!’ is wel duidelijk, en blijkt ook uit ‘gelukkig niet’.

(34) a. maar ja stel u voor dat dat [een inbraak, AJ] zo naast u gebeurt.  
b. ja of of bij uzelf bah zo in uw huis zo buh. [fv700184]

Spreker b. beaamt in (34) met ‘ja’ de impliciete betekenis ‘Dat zou toch verschrikkelijk zijn!’ en maakt het scenario nog verschrikkelijker door de suggestie ‘of bij uzelf’.

(35) a. stel je voor dat ik in de oorlog kwam.  
b. daar zou ‘k niet zo blij mee zijn.  
a. ja maar daar ga je toch ’t leger voor in.  
b. ja maar wil niet zeggen dat ‘k daar blij mee ben. dat je dan de oorlog ergens ingaat.  
[fn007895]

In (35) zijn een vader en zoon in gesprek over de beroepskeuze van de laatste. De zoon oppert de mogelijkheid om het leger in te gaan, waarop de vader aangeeft hem daarin niet tegen te zullen houden. De zoon benoemt het scenario ‘stel je voor dat ik in de oorlog kwam’, met als betekenis ‘Wat zou je dan doen?’ De vader beantwoordt deze impliciete vraag door aan te geven dat hij dan niet zo blij zou zijn. Het idee dat de zoon in de oorlog terecht zou komen is overigens ook zowel een vraag naar ‘Wat zou je dan doen?’ als ‘verschrikkelijk’.

In (28) tot (35) heb ik laten zien dat het bij alle vormen van de ‘stel (dat)’-constructie voorkomt dat sprekers de vervolgzin weglaten. De bedoelde betekenis verschilt per zin, en is niet altijd eenduidig. Zeker zonder context zijn de meeste gevallen voor meer uitleg vatbaar.

### 1.2.2. Vormen van de ‘stel (dat)’-constructie met vervolgzin(nen)

Het corpus bevat een aantal citaten waarin de ‘Wat zou je dan doen?’-zin of de ‘Dat zou toch geweldig/verschrikkelijk zijn!’-zin wel expliciet is. Deze zinnen hebben dezelfde vorm als de voorbeelden in 2.2.1, met dus het verschil dat het laatste deel geëxpliciteerd is, al zijn deze niet altijd zo sterk geformuleerd als de ‘prototypische’ betekenissen die afkomstig zijn uit Boogaart & Verheij (2013).

- (36) nou maar stel voor dat je die [een supermarkt waar ze wél koffie verkopen, AJ] niet tegenkomt wat dan? [fn000598]
- (37) ja ja stel u voor jong. dat [de getuige, AJ] heeft daar gewoon ineens een hartaanval gekregen. hoe ging dat dan met uwen trouw? [fv900155]
- (38) stel j je doet dat [bungeejumpen terwijl je rugklachten hebt, AJ]. en je komt beneden en jongens uh 't was erg geslaagd maar 'k voel m'n benen niet meer. ook lullig. [fn000359]
- (39) want stel ... je hebt werk vijftwintig jaar. en vijftwintig jaar zeg je van ik stop ermee. ik hou 't niet meer vol. ben 't beu. is ook niet leuk. [fn007887]
- (40) dus ik d dat bepaal ik allemaal nog niet hoor. ik schrijf 't wel op van wat ik denk dat er moet gaan gebeuren maar dat ga 'k niet tegen de patiënt zeggen. stel dat 'k fout zit dan uh ggg. is voor de patiënt ook niet echt fijn. [fn006814]

In (36) laat de spreker de ‘Wat zou je dan doen?’-vraag bijna letterlijk volgen op de ‘stel (dat)’-zin, in (37) wordt deze vraag meer ingevuld met contextuele informatie. In (38) tot en met (40) is ‘Dat zou toch verschrikkelijk zijn!’ uitgedrukt met de woorden ‘ook lullig’, ‘is ook niet leuk’ en ‘ook niet echt fijn’. Deze toevoegingen zijn in deze contexten als understatement bedoeld: een verlamming is meer dan ‘lullig’, je werk niet meer kunnen volhouden is meer dan ‘niet leuk’ en een verkeerde diagnose is erger dan ‘niet echt fijn’. Zinnen waarin deze betekenissen expliciet zijn gemaakt zijn ook uitzonderingen binnen het corpus. Op bijna de helft van zinnen met ‘stel (dat)...’ volgt namelijk een ‘...dan’-zin, die bijvoorbeeld de vraag ‘Wat zou je dan doen?’ of ‘Wat dan?’ beantwoordt. In dit antwoord kan in spreektaalig taalgebruik ook het woordje ‘dan’ ontbreken, zoals in (43) het geval is.

- (41) want stel nou dat er nog meer was over geweest dan had ik dat ook gerust mogen opeten. [fn000582]
- (42) hè en stel dat we dan nog niet uitgepraat zijn dan bel ik meteen nog even terug. [fv901151]
- (43) want stel ... wacht er nou even mee want stel dat ik dadelijk ergens werk vind en ik heb een auto nodig. kan ik 'm beter van jou kopen dan dat ik een dure auto ergens anders ga kopen. [fn007860]

In (41) tot en met (43) is niet een van de genoemde betekenissen aanwezig, maar de ‘...(dan)’-zin kan zelf ook deel uitmaken van het ‘stel (dat)’-scenario en (uiteindelijk) gevolgd worden door een evaluatieve of pragmatische (bij)zin die iets zegt over het complete scenario. Deze vervolgzin is dan een tweede ‘...(dan)’-zin en kan expliciet gemaakt worden door de spreker zelf (44), door de andere spreker (45) of achterwege blijven, zoals het geval is in (46) tot en met (49).

- (44) ja en dan zit je d'r ook meer in. want nu heeft ie bijvoorbeeld anderhalve week heeft ie niks te doen nou en stel dat ie dan die week daarna weer moet dan moet ie weer alles doorkijken omdat ie dan anderhalve week niks gedaan heeft. (...) is wel heel jammer want hij vindt 't dus wel leuk. [fn008291]
- (45) a. stel je voor dat je stottert of zo [en je moet je proefschrift verdedigen, AJ] nou dan moet er nog een uur aan vastgeknoopt worden.  
b. ja. ggg. ja daar word je niet vrolijk van nee. [fn000569]
- (46) stel je voor dat je [als CGN-medewerker, AJ] 't hele gesprek zou moeten uittikken dan ben je gewoon echt gewoon zwaar zat. [fn000558]
- (47) nee dat weet ik. maar ik bedoel maar zo. stel nou 'ns voor dat je 't doet [een kat ‘opsluiten’ in een bovenwoning, AJ]. hè. nou dan dan wordt zo'n kat knettergek. [fn008243]
- (48) stel je voor dat 't een uh voorspellende droom was deze keer of zo. dan zitten ze daar. [fn000392]
- (49) stel die [uitwonende zoon die nog wel thuis ingeschreven staat, AJ] daar problemen krijgt voor 't één of 't ander en dan staan ze thuis ook voor de deur hè. [fv400315]

In (46) tot en met (49) is de bedoelde betekenis ‘Dat zou toch verschrikkelijk zijn!’ en in de gesprekken leidt dat niet tot verwarring. Dit is soms wel het geval. Wanneer de ‘stel (dat)’-zin en de ‘...dan’-zin met name samen een evaluatieve of pragmatische betekenis hebben, kan de ‘...dan’-zin ook nodig zijn om te voorkomen dat de spreker verkeerd begrepen wordt. De spreker plaatst de ‘stel (dat)’-zin in een context waarin de betekenis duidelijk wordt, door bijvoorbeeld een (juist positief of juist negatief) onvoorzien gevolg te noemen.

- (50) ik zeg ja tegen Harry van als ze nou zo met die vakantie willen doordouwen en en jij wordt aan stel dat je wordt aangeno of een contract krijgt van een jaar ik zeg dan zit er weer geen vakantie in volgend jaar. [fn007976]
- (51) ja maar dat [dat het feestje voor Koninginnedag pas om tien uur ’s avonds begint, AJ] vind 'k niet zo erg. 'k bedoel dan uh stel dat 't u tot een uur of één duurt of zo. dan ben 'k om twee uur ben 'k thuis. ik bedoel zo vroeg gaan we toch ook niet naar Koninginnedag wat doen. [fn006862]
- (52) ik wil mezelf nu nog niet vastleggen over één april omdat ik gewoon mijn stage begint één april en het is echt mijn bedoeling om in Leiden terecht te komen maar stel nou dat die stage in Amsterdam dat ik daar allemaal dat mijn motivatie slechter is dan die van mede-klas-uh-studenten. dan gaan die dus die stageplekken allemaal lekker innemen. [fn000683]

Bij de ‘stel (dat)’-zin uit (50) lijkt de betekenis ‘Dat zou toch geweldig zijn!’ eerder op zijn plaats, omdat de mogelijkheid besproken wordt dat Harry een contract krijgt, wat over het algemeen toch als een positieve gebeurtenis beschouwd kan worden. Toch is de betekenis ‘Dat zou toch verschrikkelijk zijn!’ (in wellicht iets afgezwakte vorm) bedoeld, omdat er nog negatieve gevolgen zijn die niet automatisch volgen uit het krijgen van een baan. Uit het vervolg ‘dan zit er weer geen vakantie in volgend jaar’ blijkt dat de negatieve betekenis bedoeld wordt. In voorbeeld (51) is de voor de hand liggende betekenis juist negatief, zeker omdat de spreker de ‘stel (dat)’-zin aanvult met een opmerking over een vrij laat tijdstip. De spreker haast zich echter om duidelijk te maken dat het juist geen probleem is om om twee uur ’s nachts thuis te zijn. Omdat de formulering ‘ik bedoel...’ is gebruikt, lijkt het erop dat de spreker zich ervan bewust is dat het voorgaande verkeerd opgevat zou kunnen worden. Met de laatste zin wordt de negatieve interpretatie uitgesloten.



In (52) wordt het precieze gevolg van een slechtere motivatie geëxpliciteerd zodat er niet alleen geen twijfel over mogelijk is dat de betekenis ‘Dat zou toch verschrikkelijk zijn!’ bedoeld is, maar ook duidelijk is waarom.

In een enkel geval is het voor de andere spreker toch niet duidelijk welke betekenis er precies geïmpliceerd is, en wordt er om opheldering gevraagd.

- (53) a. nee maar weet je ik zit dus ook nu helemaal niet lekker hier hè want stel dat ie [mijn baas, AJ] nou toevallig langskomt. dat kan natuurlijk best dat ie even nog wat moet doen. dan zit ik hier aan de balie te bellen.  
b. ggg ja en dan?  
a. ja nou dat vind ie vast niet goed. [fn008165]
- (54) a. nou ja stel je voor dat wij uh plan maken om uh daar 'ns een keer heen te gaan  
b. ja.  
a. dan uh zou dat zou dat zijn dat wij d in twee dagen doen zo'n reis.  
b. ja desnoods drie. maakt dat?  
a. ja.  
b. maakt dat? geeft toch niks?  
a. maar ja da 's drie drie heen en drie terug. da's uh zes dagen.  
b. nou ja wat maakt dat? dat geeft toch niks.  
a. da's een een week. dan moet je d'r minstens uh  
b. twee weken zijn.  
a. drie weken vier weken zijn.  
b. ja nou? kunnen best doen. [fn007910]

In (53) voegt de spreker al een ‘...(dan)’- zin toe, maar toch vraagt de ander met ‘ja en dan?’ om meer duidelijkheid. De laatste zin ‘ja nou dat vind ie vast niet goed’ neemt de laatste twijfel rond de bedoelde negatieve betekenis weg. In (54) lijkt de bedoelde negatieve betekenis wel duidelijk te zijn, maar de andere spreker kan zich niet direct vinden in de gevolgtrekking van de eerste spreker en plaatst met ‘maakt dat? geeft toch niks?’ kanttekeningen bij de negatieve betekenis.

De verschillende manieren waarop de ‘stel (dat)’-zinnen in verband staan met de impliciete betekenis kunnen ook schematisch worden weergegeven. Bij elk verband staan verwijzingen

naar de voorbeelden die ik hiervoor heb gegeven. In (41) tot en met (43) is geen van de beschreven impliciete betekenissen aanwezig.

- (55a) [Stel ((u/je) voor) (dat) X] (20), (28)-(35)  
 └──────────────────┘  
*Wat zou je dan doen?/Dat zou toch x zijn!*
- (55b) [Stel ((u/je) voor) (dat) X][Wat zou je dan doen?/Dat zou toch x zijn!] (36)-(40)
- (55c) [Stel ((u/je) voor) (dat) X][...(dan) Y] (41)-(43)
- (55d) [Stel ((u/je) voor) (dat) X][...(dan) Y][Wat zou je dan doen?/Dat zou toch x zijn!] (44)-(45)
- (55e) [Stel ((u/je) voor) (dat) X][...(dan) Y] (46)-(54)  
 └──────────────────┘  
*Wat zou je dan doen?/Dat zou toch x zijn!*

Er kan dus een impliciete betekenis aanwezig zijn in ‘stel (dat)’-zinnen zonder vervolgzin (48a) en in een ‘stel (dat)’-zin met een ‘...(dan)’-zin waarin het scenario wordt uitgebreid (48e). De betekenis ‘Wat zou je dan doen?/Dat zou toch x zijn!’ kan na de ‘stel (dat)’-zin expliciet worden gemaakt (48b), of na de ‘stel (dat)’-zin met ‘...(dan)’-zin (48d). De combinatie van een ‘stel (dat)’-zin met een ‘...(dan)’-zin is ook zonder impliciete betekenis mogelijk (48c). Tussen de verschillende vormen van ‘stel ((u/je) voor)’ zijn geen opvallende verschillen opgetreden wat betreft de manieren waarop ze al dan niet met een vervolgzin worden gecombineerd.

### 1.2.3. Partikelgebruik binnen de ‘stel (dat)’-constructie

In bijna 18% van de citaten uit het corpus zijn er binnen de constructie partikels gebruikt. Twee voorbeelden zijn:

- (56) dus stel u nu voor dat die zegt van ja ik mij ik heb mijn ticket gekocht van twintig tot dertig oktober. allee ja dan zit ik met een serieus probleem want ik kan mijn verlof niet meer veranderen zuh. [fv901085]

(57) ik zeg ook tegen Harry en dat zei 'k ook tegen Marjan stel nou 'ns dat 't ineens zeg nu 'ns Jacques was geweest [die overleden was, AJ]. ja dan had ie helemaal gedacht hoe kan dat nou toch die die is hartstikke gezond. die werkt iedere dag. [fn007979]

De constructie heeft één plaats waar een partikel geplaatst kan worden. Het partikel volgt na 'u/je', en wanneer dit element ontbreekt direct na 'stel'. Dit kan ook een combinatie van verschillende partikels zijn. De partikels of partikelcombinaties die voorkomen zijn de volgende:

(58) nou  
nou 'ns  
'ns  
toch eens  
nu  
nu ne keer

Deze partikels vallen onder de modale of schakerende partikels. Het zijn partikels die, aldus de ANS, 'betrekking hebben op de gehele zinsinhoud en deze op subtiele wijze schakeren.' De betekenis is vaak moeilijk te omschrijven (Van der Wouden 2002:23), maar partikels als 'nou' lijken in de 'stel (dat)'-constructie iets van verbazing weer te geven. Uit de afzonderlijke partikels kan weinig afgeleid worden, maar ze beïnvloeden de betekenis subtiel. Vergelijk de volgende voorbeelden:

(59a) Stel je voor dat X...

(59b) Stel je nou toch eens voor dat X...

In het dagelijks taalgebruik zullen partikels wellicht ook als stoplap fungeren, maar ik vermoed dat ze, met name in argumentatieve situaties, in 'stel (dat)'-zinnen de verschillende betekenissen vooral versterken. Dit geldt zeker voor de partikels die na de constructie kunnen volgen. De gehele constructie kan gevolgd worden door de partikels 'zeg', 'hé' of 'hè', die behoren tot de discourse-partikels. Deze partikels vragen om instemming (Van der Wouden 2002:28).

#### 1.2.4. Ander gebruik van ‘stel (dat)’-varianten

De ‘stel (dat)’-zin kan ook volgen op de ‘...(dan)-zin’. De ‘stel (dat)’-zin is dan te parafraseren als een voorwaarde met bijvoorbeeld ‘wanneer’ of ‘in het geval dat...’ Er kan ook in deze zinnen een evaluatieve of pragmatische betekenis geïmpliceerd worden. In termen van ‘hoofdzinnen’ en ‘bijzinnen’ staat in deze gevallen de hoofdzin voor de bijzin.

- (60) je hoeft ook eigenlijk niet meer zoveel te repeteren. stel dat je eens per maand optreedt. [fn000374]
- (61) en en uh denk je dat d'r dan genoeg gitaren zijn ? stel dat ik nou niet mee zou gaan. [fn000342]
- (62) dat [nog naar de harmonie komen na je examen, AJ] heeft ook echt zin hè stel je voor dat je tot negen uur zit. [fn000546]
- (63) ggg maar dat kost veel geld. stel nu dat je al die kasten en tafels moet gaan vervangen. [fv400621]
- (64) ik kom ik probeer om kwart na negen naar boven te komen hé. anders dan verwittig ik jou. stel dat er iets is met die leerling. maar 'k zou niet weten wat. [fv400414]

De varianten van de ‘stel (dat)’-constructie worden ook los gebruikt, om het hele voorgaande in een ‘stel’-perspectief te plaatsen.

- (65) en anders? als we met ons drieën zouden gaan? stel stel. [fn008227]
- (66) dat [de faculteit der Diergeneeskunde, AJ] was aan de Coupure. dat stonk daar. 't is daarom dat dat verhuisd is hè. zeg. stel je voor. [fv400625]
- (67) uh we waren om kwart na twee in onze slaappleats uh gearriveerd 's nachts welis weliswaar te verstaan en me mochten uitslapen tot zeven uur stel je voor. dus we hadden toch wel weer vier uur mogen slapen. echt sympathiek van die Canadezen. [fv400752]
- (68) Eleonora zou getrouwd zijn en nu een deftig leven leiden. stel je voor. [fv400755]
- (69) als 'k nu een bijvoorbeeld met den auto met ons ma d'r bij uh als 'k ik geflitst word tegen honderd zestig op de autostrade of zo hè. stel hè dan is ons ma haar rijbewijs kwijt. [fv901103]

Ook is het voor de andere spreker mogelijk om met een losse ‘stel (dat)’-zin op een uitspraak van de spreker te reageren. Deze ‘stel (dat)’-zin heeft ook een evaluatieve betekenis. (Zie 2.3.)

- (70) a. 't is nu te hopen dat mijn moeder ondertussen niet thuiskomt hè.  
b. ja stel u voor. [fv700185]
- (71) a. maar wij gaan wij dus geen samenvattingen geven want we willen natuurlijk niet die  
b. nee stel je voor.  
a. docenten onder de dui hoe heet 't onder de duiven schieten. [fn006883]
- (72) a. ik ga daar [de levering van een bepaald type wasmachine, AJ] geen vier weken op  
wachten.  
b. nee nee stel je voor zeg. [fn000830]

Het bereik van ‘stel (dat)’ was in de citaten hiervoor een hele zin of meerdere zinnen. Het bereik kan ook beperkt zijn tot een deel van een zin. ‘Stel’ betekent in deze context iets als ‘bijvoorbeeld’ of ‘neem voor het gemak maar even aan’.

- (73) uhm allee zij krijgt dan de kans door hem om naar Amerika te gaan. en uh als ze terugkeert nadat haar kinderen groot zijn... dus stel dertig jaar of zo of ja tegen dat ze getrouwd is en zo uh keert ze terug naar haar geboortedorp en alles is verwesterd. [fv400273]
- (74) dus dan zou je ja dan zou je inderdaad dan zou dit toch goedkoper zijn want als je dan die hu die nachten... ja drie s s stel even drie keer honderd achtentwintig gulden. [fn000515]
- (75) ja nee maar ja zo zo is 't ook wel hè als ge bijvoorbeeld uhm stel nu om elf uur examen hebt. [fv400764]
- (76) als ik bijvoorbeeld de stel de weg moet vragen of een brood kopen of zo dan lukt dat zonder al te veel problemen. [fv400270]

De spreker in (73) vat een boek samen, in (74) worden vakantiekosten vergeleken en in (75) gaat het over voorbereidingstijd voor een mondeling examen. Wat de citaten met elkaar gemeen hebben is dat ‘stel’ hier is ingebed in een verhaal of scenario, ingeleid met ‘als’. Ik heb dit alleen aangetroffen voor ‘stel’, zonder ‘dat’. De andere gebruiksmogelijkheden komen bij meerdere ‘stel (dat)’-varianten voor, zoals in de voorgaande paragrafen is geïllustreerd. Deze gebruiksmogelijkheid met zinsdeelbereik is daarmee een uitzondering in het corpus, ten opzichte van het andere gebruik van ‘stel (dat)’.

## 2. De functies van de ‘stel (dat)’-constructie

### 2.1. Vooronderstellingen en methodiek

Bij de beschrijving van de vormen waarin de ‘stel (dat)’-varianten voorkomen in het voorgaande hoofdstuk, ben ik uitgegaan van twee mogelijke betekenissen van de constructie, namelijk de betekenissen die door Boogaart & Verheij (2013) zijn aangedragen. De eerste was de betekenis ‘Wat zou je dan doen?’ bij een vragende intonatie, de tweede ‘Dat zou toch geweldig/verschrikkelijk zijn!’ bij een exclamatieve intonatie. In 1.2.1 beschreef ik dat het onderscheid tussen deze twee betekenissen niet (altijd) duidelijk te maken is. De betekenis is niet per definitie afhankelijk van de intonatie. Ook bleek dat de observaties van Boogaart & Verheij ook van toepassing zijn op de varianten van *zich voorstellen*. Gaandeweg het onderzoek ontdekte ik nog andere mogelijke betekenissen, die ik eerst zal behandelen om daarna nog kort in te gaan op de functie van het zelfstandig gebruik van de ‘stel (dat)’-constructie en de ‘stel (dat)’-constructie die alleen betrekking heeft op een zinsdeel.

### 2.2. De functies van de ‘stel (dat)’-constructie met en zonder vervolgzin

Boogaart & Verheij (2007) noemden ‘Wat zou je dan doen?’ en ‘Dat zou toch geweldig/verschrikkelijk zijn!’ als impliciete betekenissen van ‘stel (dat)’-zinnen zonder vervolgzin. Deze betekenissen blijken veelvuldig voor te komen, ook bij de varianten met ‘stel (je) voor (dat)’.

- (77) jij bent budgethouder [van het PGB van hun zoontje, AJ] en ik ben zorgverlener maar stel dat je nou met één ouder bent. [fn000937]
- (78) en voor 't geval stel dat er dus toch kinderen komen was je dan van plan weer zo idioot veel eieren te gaan kopen waar ik 't nooit mee eens ben? [fn008515]

De spreker in voorbeeld (77) laat de vraag ‘Wat zou je dan doen?’ of ‘Wat dan?’ impliciet, terwijl deze vraag in (78) is geëxpliciteerd. De intonatie van (77) is niet expliciet vragend, maar het is duidelijk dat wel de betekenis ‘Wat dan?’ bedoeld wordt, aangezien het stel in het vervolg van het gesprek deze vraag beantwoordt door tegen elkaar te zeggen: ‘Dat moet ook kunnen.’

- (79) nee maar als jij uh stel dat je 't doet dat je iemand vindt dan kun je misschien ook minder alimentatie gaan betalen. [fn000947]
- (80) maar zeg stel je 'ns voor dat je zo ontslagen wordt. komaan zeg. xxx wa ... wat moet een mens met zijn zelfbeeld nog aan en dat zijn allemaal vrienden en collega's. [fv400627]

In (79) is de betekenis ‘Dat zou toch geweldig zijn!’ impliciet gebleven, terwijl de betekenis ‘Dat zou toch verschrikkelijk zijn!’ expliciet wordt ingevuld in (80).

Er is nog een derde betekenis van ‘stel (dat)...’ mogelijk. Het scenario is daarbij niet positief of negatief, maar anekdotisch, grappig of opzienbarend. Er wordt iets als ‘Dat zou toch wel bijzonder/grappig zijn!’ geïmpliceerd. Dit lijkt vooral een Vlaams gebruik te zijn, maar omdat de verschillende betekenissen soms door elkaar lopen, is zeker niet uit te sluiten dat dit ook in het Nederlands voorkomt. (Zie ook voorbeeld (94) uit 2.3.)

- (81) maar stel u ne keer voor als ze daar [in een zaal uit de tijd van Leopold II met een vals plafond wat ervoor zorgde dat de rook goed weg kon trekken, AJ] allemaal met een pijp met ne struuf en sigaren zaten te roken hoe dat dat moet geweest zijn. [fv400435]
- (82) omdat ik moet achttien zijn hè. dus want anders ja hè weet de wat keigrappig is? als 'k nu een bijvoorbeeld met den auto met ons ma d'r bij uh als 'k ik geflitst word tegen honderd zestig op de autostrade of zo hè. stel hè dan is ons ma haar rijbewijs kwijt. dan is ons ma dat kwijt hè en ikke niet. [fv901103]
- (83) ja stel je nou voor dat dat dat Einstein zich ooit had beziggehouden met zo'n soort onderzoek [het maken van opnames voor het CGN]. [fn000512]
- (84) en dus uh dus ja 't is ik ben de eerste [die zwanger is, AJ] stel u voor Linda. eerste in de familie en 'k ben de jongste thuis. [fv701255]
- (85) want stel dat ge zo bij de apotheker gaat en ge zegt zo van mag ik uh trekzalf. die zal ne keer lachen ggg. allee 'k bedoel als ge als ge als ge als ze één op april xxx maar dat is dus niet het geval. het bestaat dus echt. [fv701292]
- (86) dat was m'n enige mailtje in uh... hun [van de verhuurder van het vakantiehuis die opvallend snel reageerde, AJ] enige mailtje in een heel jaar of zo ggg of sinds hun oprichting. stel u voor ggg. [fv400202]

De ‘...(dan)’-zin kan ook een *logische* gevolgtrekking bevatten, aangenomen dat het eerste deel van de zin waar is. De spreker doet, in een argumentatieve situatie, een beroep op kennis van de wereld en de betekenis is dan iets als ‘Dat zou toch logisch zijn!’ Van dit type heb ik geen Vlaamse voorbeelden aangetroffen en deze betekenis lijkt alleen voor te komen met ‘stel dat’. Bij deze betekenis is het niet mogelijk om de ‘...(dan)’-zin weg te laten zonder deze specifieke betekenis te verliezen.

- (87) maar stel dat je een keel doorsnij ja maar stel dat je zo’n keel [van een kip, AJ] doorsnijdt zo. dan valt de kop d'r toch af? [fn000273]
- (88) ji bijvoorbeeld als hier nou stel dat hier nou nog een lampje boven zou komen te hangen dan zou hier ook uh in dit plafond een uh gat moeten. [fn000253]
- (89) stel dat ze dat gezin in in een dorp zou wonen dan uhm uh dan dan dan w woont de familie daar wel dus daar komt ie dan ook vandaan. [fn000310]
- (90) want stel dat je op kantoor zou willen gaan werken. bij de loonadministratie of uh bij personeelszaken ja dan zul je to toch een passende opleiding voor moeten volgen. [fn007887]

Wanneer de ‘stel (dat)’-zin ‘waar’ is, vloeit de vervolgzin er logisch uit voort, claimen de sprekers in bovenstaande voorbeelden. Voorbeeld (87) wordt ondersteund door (onzichtbare) gebaren en is afkomstig uit een discussie over een documentaire waarin kippen geslacht worden. De vraag is of de koppen van de geslachte kippen er wel of niet afvielen. Wanneer de keel van een kip ‘zo’ doorgesneden wordt, dan is het volgens de spreker niet meer dan logisch dat de kop eraf valt. In (88) is het met kennis van de context en met kennis van de wereld (‘voor lampjes aan het plafond zijn gaten in het plafond nodig’) niet te ontkennen dat er, wanneer er nog een lampje opgehangen zou worden, er ook voor dat lampje een gat in het plafond gemaakt moet worden. Voorbeeld (89) gaat uit van de vooronderstelling dat ‘hij’ bij zijn gezin woont, dus wanneer zijn gezin in een dorp woont, dan komt hij daar ook vandaan. Voorbeeld (90) verwijst minder naar contextuele kennis, maar grijpt meer terug op kennis van de wereld, aangezien het voor een baan op kantoor of bij de loonadministratie wel gebruikelijk is dat daar een passende opleiding voor gevolgd is.

Mededelende zinnen die geen vraag-functie hebben, kunnen uiteraard ‘gewoon’ mededelend zijn. Dit resulteert in wat prozaïsche zinnen die geen bijzondere extra betekenis hebben, maar slechts een *voor de spreker* relevant en logisch vervolg bevatten: een gewone ‘als...dan’-zin.



- (91) stel dat 't zou lukken dan is 't gewoon een baan voor vier jaar. ik bedoel meer is d... en dan ben je weer vier jaar verder en v anders moet je 't ook niet zien. [fn008361]
- (92) maar ggg stel je voor als we nou gewoon na d uh september kijken hoe je met geld zit en dan uh dan plannen we iets. doe je een last-minute of zo. [fn008468]
- (93) dus stel nu je installeert een programma allee 'k zal maar iets zeggen uhm uh xxx xxx is een slecht voorbeeld. neem nu gewoon Word om maar iets te zeggen. als je dat installeert zitten d'r onder program files Winword of Word xxx zitten dus allerlei mappen van uh uh daar zitten je sa je sjablonen lettertypen van alles en nog wat maar ook dieper in in onder je Windowsmappen zitten d'r zo nog een aantal uh een aantal bestandjes die vrij fundamenteel zijn om om dat ding te kunnen laten werken. [fv400630]

In (91) geeft de spreker met de woorden ‘anders moet je ’t ook niet zien’ in feite zelf aan dat er geen bijzondere betekenis geïmpliceerd is. Een baan voor vier jaar zou in een andere context wellicht eerder de betekenis ‘Dat zou toch geweldig zijn!’ oproepen. Ook de voorbeelden (92) en (93) drukken geen logische gevolgtrekking uit, of iets wat geweldig, verschrikkelijk, grappig of bijzonder is.

De betekenis ‘Dat zou toch geweldig zijn!’ is overigens zeldzaam, de meeste zinnen met ‘stel (dat)’ drukken een ongewenst scenario uit. De *retorische richting* van ‘stel ((je) voor) (dat)...’ komt daarin overeen met de ‘straks’-constructie, zie Boogaart (2009). ‘Straks’ gaat over het algemeen vooraf aan een scenario wat hopelijk niet werkelijkheid gaat worden en met ‘stel (dat)’ lijkt (wel in mindere mate) hetzelfde aan de hand te zijn.

### 2.3. De functies van ander gebruik van ‘stel (dat)’

Bij de zelfstandig gebruikte varianten van de ‘stel (dat)’-constructie zijn de betekenissen ‘Wat zou je dan doen?’, ‘Dat zou toch geweldig/verschrikkelijk zijn!’ en ‘Dat zou toch bijzonder/grappig zijn!’ ook terug te vinden. Met name de laatste twee betekenissen kunnen in elkaar overvloeien, zo laat ook het volgende voorbeeld zien.

- (94) a. nee als Máxima ’t uitmaakt dan mag ie met één of andere pornoster.  
 b. ja.  
 c. ja. ggg.

b. dan heb je wel een beetje opschudding en buitenlandse gasten vinden het leuk o te komen hè?

a. ggg. ggg. ja.

c. maar l met uhm

a. als Lolo Ferrari nog zou leven.

c. Lolo Ferrari ja xxx.

a. ggg. stel je voor hé.

c. dat zou echt wel heel grappig zijn.

a. ggg. nee maar dat zou 'k te erg vinden. [fn000835]

Spreker a. vervolgt zijn suggestie dat Willem-Alexander een relatie aan zou gaan met Lolo Ferrari met de opmerking 'stel je voor hé'. Gezien de context zijn de betekenissen 'Dat zou toch geweldig/verschrikkelijk zijn!' (expliciet gemaakt door spreker a.) en 'Dat zou toch bijzonder/grappig zijn!' (expliciet gemaakt door spreker b.) beide mogelijk.

In (65) tot en met (69) beschrijven de sprekers een scenario en laten dit volgen door een vorm van 'stel (dat)'.

(65) en anders? als we met ons drieën zouden gaan? stel stel. [fn008227]

(66) dat [de faculteit der Diergeneeskunde, AJ] was aan de Coupure. dat stonk daar. 't is daarom dat dat verhuisd is hè. zeg. stel je voor. [fv400625]

(67) uh we waren om kwart na twee in onze slaappleats uh gearriveerd 's nachts welis weliswaar te verstaan en me mochten uitslapen tot zeven uur stel je voor. dus we hadden toch wel weer vier uur mogen slapen. echt sympathiek van die Canadezen. [fv400752]

(68) Eleonora zou getrouwd zijn en nu een deftig leven leiden. stel je voor. [fv400755]

(69) als 'k nu een bijvoorbeeld met den auto met ons ma d'r bij uh als 'k ik geflitst word tegen honderd zestig op de autostrade of zo hè. stel hè dan is ons ma haar rijbewijs kwijt. [fv901103]

De impliciete betekenis varieert per geval en is ook hier in de meeste gevallen, zeker zonder context, ambigu. In (65) wordt een variant van 'Wat zou je dan doen?' bedoeld, wat ook door 'en anders?' wordt aangegeven. In de andere voorbeelden is de betekenis 'Dat zou toch bijzonder zijn!' mogelijk, maar niet als enige. De 'stel (dat)'-zin kan ook gebruikt worden door de andere spreker, zoals in de volgende voorbeelden.

- (70) a. 't is nu te hopen dat mijn moeder ondertussen niet thuiskomt hè.  
b. ja stel u voor. [fv700185]
- (71) a. maar wij gaan wij dus geen samenvattingen geven want we willen natuurlijk niet die  
b. nee stel je voor.  
a. docenten onder de dui hoe heet 't onder de duiven schieten. [fn006883]
- (72) a. ik ga daar [de levering van een bepaald type wasmachine, AJ] geen vier weken op  
wachten.  
b. nee nee stel je voor zeg. [fn000830]

Voor de interpretatie van (70) biedt het verdere verloop van het gesprek te weinig aanknopingspunten om te kunnen benoemen welke betekenis 'stel u voor' heeft, zodat verschillende interpretaties mogelijk zijn. De zin 'stel u voor' zegt iets over het wél uitkomen van het scenario waarvan spreker a. hoopt dat het niet uitkomt. De betekenis 'Wat zou je dan doen?' is mogelijk, maar ook 'Dat zou toch verschrikkelijk zijn!' kan bedoeld zijn.

In (71) is de betekenis 'Dat zou toch bijzonder zijn!' bedoeld. Spreker a. is betrokken bij een site met een gastenboek waarop veel leerlingen om samenvattingen vragen, die ze niet geven. Spreker a. vindt dat logisch, en reageert met 'nee stel je voor' op de gedachte dat ze dat wél zouden doen. Datzelfde is het geval in (72). Spreker b. reageert met 'nee nee stel je voor zeg' op de mogelijkheid dat spreker a. wél vier weken zou wachten op de nieuwe wasmachine.

Aan het eind van 2.2.4 beschrijf ik 'stel' in de betekenis van 'bijvoorbeeld' of 'neem voor het gemak maar even aan'. 'Stel' komt in deze betekenis vier keer voor in het corpus, en wel in de volgende citaten.

- (73) uhm allee zij krijgt dan de kans door hem om naar Amerika te gaan. en uh als ze terugkeert nadat haar kinderen groot zijn... dus stel dertig jaar of zo of ja tegen dat ze getrouwd is en zo uh keert ze terug naar haar geboortedorp en alles is verwesterd. [fv400273]
- (74) dus dan zou je ja dan zou je inderdaad dan zou dit toch goedkoper zijn want als je dan die hu die nachten... ja drie s s stel even drie keer honderd achtentwintig gulden. [fn000515]
- (75) ja nee maar ja zo zo is 't ook wel hè als ge bijvoorbeeld uhm stel nu om elf uur examen hebt. [fv400764]
- (76) als ik bijvoorbeeld de stel de weg moet vragen of een brood kopen of zo dan lukt dat zonder al te veel problemen. [fv400270]

In deze voorbeelden heeft ‘stel’ niet de betrekking op een (bij)zin, maar op een deel van de zin. Deze zinsdelen bevatten specifieke informatie, maar dienen als voorbeeld. Bij dit gebruik van ‘stel’ wordt niets geïmpliceerd. Wanneer in (73) bijvoorbeeld ‘twintig jaar’ en in (75) ‘half twaalf’ was gezegd, had dit weinig verschil in betekenis opgeleverd. In (74) wordt even voor het gemak met ‘drie’ verder gerekend. In (76) worden zelfs twee voorbeelden genoemd, dus het is om het even wat er precies gesteld wordt.

#### **2.4. Vergelijking met andere constructies**

De ‘stel (dat)’-constructie vertoont overeenkomsten met een aantal andere constructies. Een aantal van deze constructies heb ik in de inleiding kort geïllustreerd. Bij ‘stel (dat)’-zinnen kan een vervolgzin worden weggelaten, wat lijkt op insubordinatie (Boogaart & Verheij 2013: 22). Een ‘stel (dat)’-zin is naar de vorm echter geen bijzin, maar een hoofdzin. De vorm van een ‘stel (dat)’-zin lijkt meer een geval van semi-insubordinatie, waar de eerste zinsplaats is ingevuld door een werkwoord, in plaats van een adjectief, een bijwoord of een nominaal element (Van linden & Van de Velde 2014:227).

Verstraete et al (2012) beschrijven de verschillende soorten insubordinatie die in het Nederlands voorkomen. Ze onderscheiden deontische insubordinatie, evaluatieve insubordinatie en discursieve insubordinatie. De eerste gaat over de wenselijkheid van een mogelijk scenario (95), de tweede is een oordeel over een al gerealiseerd scenario in het heden (96), verleden of de toekomst (wanneer het scenario ‘gepland’ is). Discursieve insubordinatie drukt geen oordeel uit, maar vult een eerdere uiting aan (97). Onderstaande voorbeelden zijn afkomstig van Verstraete et al.

(95) Dat hij maar niet zeeziek wordt!

(96) Dat je dat durft!

(97) Dat je zo omhoog gaat.

De functies van deontische en evaluatieve insubordinatie zijn beiden (deels) terug te vinden bij de ‘stel (dat)’-constructie. De ‘stel (dat)’-constructie wordt in de praktijk gebruikt voor scenario’s in de toekomst en met betrekking tot situaties in het verleden, maar lijkt niet geschikt om iets uit te drukken over het heden.

- (98) stel dat je het [een subsidie, AJ] krijgt en 't komt een moment dat je d'r heel slecht uh kunt instemmen. [fn008065]
- (99) ja maar stel je voor dat ik niet wakker was geworden hè [toen haar dronken broer haar kamer binnenkwam, op zoek naar het toilet, AJ]. [fn000685]

In zowel (98) als (99) gaat het om een ongewenste situatie, in het eerste geval een situatie die misschien gaat plaatsvinden, in het tweede geval een situatie die (gelukkig) niet heeft plaatsgevonden. Omdat de impliciete betekenissen ‘Dat *zou* toch...!’ en ‘Wat *zou* je dan doen?’ iets aangeven over wat al dan niet *zou* moeten of kunnen gebeuren, of gebeurd zijn is de constructie niet geschikt om een situatie uit het heden uit te drukken.

Naast de betekenissen ‘Wat zou je dan doen?’ en ‘Dat zou toch geweldig/verschrikkelijk zijn!’ komen ook de betekenissen ‘Dat zou toch logisch zijn!’ en ‘Dat zou toch grappig/bijzonder zijn!’ voor. De laatstgenoemde beschreef ik in 3.2 met onder andere het volgende voorbeeld.

- (85) want stel dat ge zo bij de apotheker gaat en ge zegt zo van mag ik uh trekzalf. (...)

Deze humoristische betekenis is ook aanwezig in een aantal voorbeelden uit Tejedor (2013:32). Zij beschrijft het evaluatief en humoristisch gebruik van ‘Dat...’-zinnen en geeft onder andere de volgende voorbeelden.

- (100) Dat je denkt; dat rode bieten raspen kan ik prima zelf. Vervolgens ziet je keuken eruit als een bloederige scène uit Criminal Minds.
- (101) Dat je lekker wat hoognodige slaap inhaalt in de trein, om gewekt te worden door het nieuws dat je moet overstappen op een overvolle editie.
- (102) Dat je van de SGP bent en gewoon zegt: dat beloof ik. [In plaats van de ambtseed af te leggen, AJ.]

Deze zinnen zijn ook te analyseren als zinnen waar ‘Stel’ is weggelaten. De impliciete betekenis ‘Dat zou toch grappig zijn!’ geldt dan voor het hele scenario. Het gaat in (100) en (101) om voorvallen die echt plaatsgevonden hebben, in tegenstelling tot voorbeeld (102). Daarin wordt alleen een humoristisch (of humoristisch bedoeld) toekomstscenario geschetst.

- (100’) Stel ((je) voor) dat je denkt; dat rode bieten raspen kan ik prima zelf. Vervolgens ziet je keuken eruit als een bloederige scène uit Criminal Minds.

(101') Stel ((je) voor) dat je lekker wat hoognodige slaap inhaalt in de trein, om gewekt te worden door het nieuws dat je moet overstappen op een overvolle editie.

(102') Stel ((je) voor) dat je van de SGP bent en gewoon zegt: dat beloof ik.

Het laatste voorbeeld vertaalt Tejedor met 'Wouldn't it be funny if...' en 'Imagine that...', waarmee deze zin in de vertaling samenvalt met de 'stel (dat)'-constructie. Tejedor ervaart een parafraze met 'Stel je voor dat' wel als een verlies van humor (2014:21). De humoristische 'Dat...'-constructie is daarmee ook op te vatten als een variant op de 'stel (dat)'-constructie, waarbij 'Stel' weggelaten kan zijn om het humoristische effect te vergroten. Of er bij evaluatieve 'Dat...'-zinnen iets vergelijkbaars aan de hand is, is de vraag. Bij een aantal andere voorbeelden die Tejedor beschrijft, is daar zeker iets voor te zeggen. De volgende voorbeelden zijn ook afkomstig uit Tejedor (2013).

(103) Dat je dat durft!

(103') Stel dat je dat durft! (Dat zou toch bijzonder zijn!)

(104) Dat je gewoon zin hebt om je haar te gaan wassen, omdat je weet dat er een lekkere mango shampoo van @laveraorganic op je wacht, hihi!

(104') Stel dat je gewoon zin hebt om je haar te gaan wassen, omdat je weet dat er een lekkere mango shampoo van @laveraorganic op je wacht, hihi! (Dat zou toch geweldig zijn!)

(105) Iedere keer als ik langer dan drie maanden echt gelukkig ben, denk ik: wanneer komt die klap? Die klap is er zoals bij iedereen heus wel eens geweest. Dat er onverwacht iemand uit je omgeving ziek wordt. Dat je geliefde je bedrogen heeft of er plotseling vandoor gaat.

(105') Iedere keer als ik langer dan drie maanden echt gelukkig ben, denk ik: wanneer komt die klap? Die klap is er zoals bij iedereen heus wel eens geweest. Stel dat er onverwacht iemand uit je omgeving ziek wordt. (Dat zou toch verschrikkelijk zijn!) Stel dat je geliefde je bedrogen heeft of er plotseling vandoor gaat. (Dat zou toch verschrikkelijk zijn!)

Deze zinnen zijn dan 'stel (dat)'-zinnen waarbij 'stel' is weggelaten omdat het beschreven scenario bijvoorbeeld al realiteit is, of om het scenario te presenteren *alsof* het realiteit is. De impliciete betekenis 'Dat zou toch geweldig/verschrikkelijk/bijzonder/grappig zijn!' is dan 'Dat is toch geweldig/verschrikkelijk/bijzonder/grappig!' Omdat het mogelijk is om 'Dat...'-zinnen te analyseren als 'stel ((je) voor) (dat)'-zinnen waarbij 'stel ((je) voor)' is weggelaten, is het

ook mogelijk om deze insubordinatieconstructie een plaats te geven in het constructienetwerk van de ‘stel (dat)’-constructie(s).

### 3. De ‘stel (dat)’-constructie in een constructienetwerk

Bij het construeren van het constructienetwerk voor ‘stel ((u/je) voor) (dat) ga ik uit van een aantal belangrijke principes van de constructionele benadering, zoals Verhagen (2005a: 210) deze heeft samengevat. In deze benadering zijn specifieke patronen die eigenschappen met elkaar delen (zoals de verschillende vormen van ‘stel (dat)’ kinderen van een algemener patroon waarvan ze bepaalde eigenschappen erven. (En die patronen erven weer eigenschappen van nog algemenere patronen.) Het constructienetwerk voor ‘stel (dat)’ is bedoeld om inzichtelijk te maken hoe de verschillende vormen van ‘stel (dat)’ samenhangen. De afzonderlijke vormen delen veel, maar niet alle gebruiksmogelijkheden. Tijdens het onderzoek beschouwde ik de verschillende ‘stel (dat)’-vormen als varianten van één constructie (zie 2.1). Dit blijkt voor het overgrote deel van de functies geen verschil op te leveren. Alleen de varianten ‘stel’ en ‘stel dat’ hebben beiden nog een gebruiksmogelijkheid die de andere varianten niet kennen. ‘Stel (dat)’-zinnen met ‘stel dat’ en een vervolgzin blijken (als enige variant) soms de betekenis ‘Dat zou toch logisch zijn!’ te hebben. De variant ‘stel’ kan betrekking hebben op een zinsdeel in plaats van een zin.

Dit afwijkende gebruik van ‘stel’ komt in de buurt van een oorspronkelijke betekenis van het werkwoord *stellen*. *Stellen* heeft volgens het WNT als los werkwoord ook de betekenis ‘onderstellen, aannemen’. Hieruit kan worden afgeleid dat dit stellen niet *voorstellen* is, waarbij *voor* is weggelaten. Het WNT geeft onder de vermelding ‘aldus zeer gewoon in den imperatief’ onder andere de volgende voorbeelden:

- (106) Stelt, dat geen eigenbelang, maar dat eene zuivere, opregte liefde hen beiden bezielt.  
[1810]
- (107) Stel, dat ik je op achttien stuivers bracht ... dan zou jij toch nog niet geholpen zijn.  
[1910]

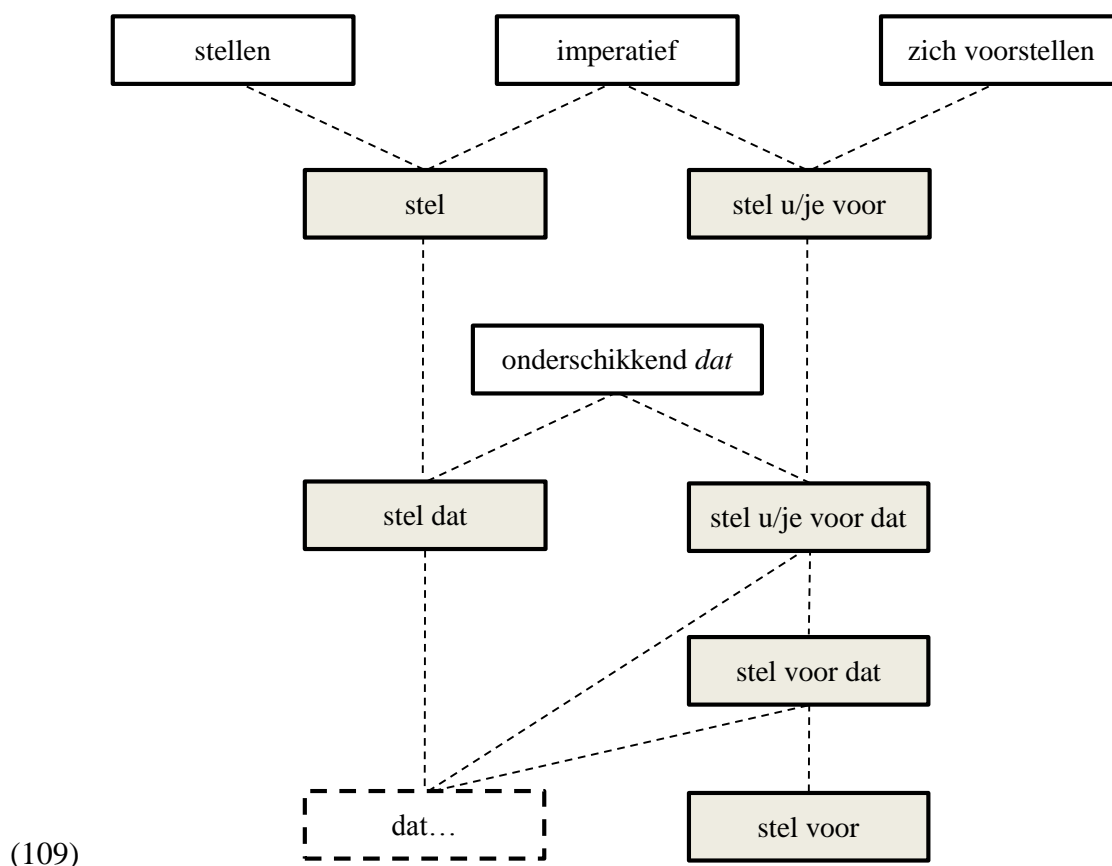
Het lemma *voorstellen* bevat geen citaten met deze constructie, maar het lemma bevat wel een betekenis die doet denken aan de constructie: ‘M. betr. t. een bep. mogelijkheid, een bep. middel ter verwezenlijking van zeker doel, of eenig plan of ontwerp: aan het oordeel, de overwegingen, beslissing of goedkeuring van iem. voorleggen of onderwerpen; als mogelijkheid opperen,

opwerpen of te berde brengen.’ De betekenis ‘Dat zou toch geweldig/verschrikkelijk/bijzonder/grappig zijn!’ is te scharen onder ‘het oordeel’, terwijl de betekenis ‘Wat zou je dan doen?’ vraagt naar ‘de overwegingen, beslissing of goedkeuring’. Het oorspronkelijke gebruik van *voorstellen* is echter meer beschrijvend:

(108) Men (heeft) dwangmiddelen voorgesteld om de Bank aan den handel als ware het op te dringen. [1819]

Het lijkt erop de werkwoorden *stellen* en *voorstellen* in de ‘stel (dat)’-constructie voor een groot deel inwisselbaar zijn geworden, maar een andere afkomst hebben. Op grond van deze observaties neem ik aan dat de varianten ‘stel’ en ‘stel dat’ afgeleid zijn van *stellen* en de overige varianten van *zich voorstellen*. In (109) volgt een constructienetwerk waarin is aangegeven hoe de verschillende vormen van ‘stel ((u/je) voor) (dat)’ met elkaar verbonden kunnen zijn.

Ook de (evaluatieve en humoristische) ‘Dat...’-constructie, zoals deze is beschreven door Tejedor (2013), is opgenomen in het netwerk, maar het verband met deze constructie is meer een suggestie dan een daadwerkelijk aangetoond verband.





‘Imperatief’ bovenin het netwerk staat voor de grammaticale imperatiefvorm, met de bijbehorende eigenschappen (De Haan 1986: 250). ‘Onderschikkend *dat*’ geeft de complementsconstructie weer, waarbij, in dit geval, ‘stel’ een ‘dat’-zin in een bepaald perspectief zet (Verhagen 2005b: 79).

Binnen het netwerk staan ‘stel’ en ‘stel (u/je) voor’ op één niveau. Deze beide varianten komen ook voor als zelfstandige taaluitingen. De varianten ‘stel’ en ‘stel dat’ staan in dezelfde kolom, deze twee varianten kennen beiden een uniek gebruik, min of meer in de lijn met de oorspronkelijke betekenis van *stellen*. ‘Stel’ wordt als enige variant gebruikt met zinsdeelbereik in de betekenis van ‘neem voor het gemak maar even aan’ en ‘stel dat’ als enige variant met de betekenis ‘Dat zou toch logisch zijn!’ De variant ‘stel voor’, die overigens maar één keer voorkomt, levert een probleem op voor het netwerk. Deze vorm kan een variant zijn van ‘stel’, ‘stel u/je voor dat’, en ‘stel voor dat’.

Omdat ‘stel’ en ‘stel dat’ echter ook de betekenissen kunnen aannemen van ‘stel u/je voor’, ‘stel u/je voor dat’, ‘stel voor dat’ en ‘stel voor’, zullen de constructies elkaar wellicht meer wederzijds beïnvloed hebben dan het netwerk nu weergeeft. Deze ondoorzichtige verhoudingen tussen de twee constructies doen denken aan *constructional blending*. Konno (2001:110) definieert *constructional blending* als een productieproces waarin twee constructies met minstens één gemeenschappelijke eigenschap vermengen tot een derde constructie. Deze constructie heeft zowel eigenschappen die terug te leiden zijn tot de eerste twee constructies, als eigenschappen die niet afkomstig zijn van de twee constructies. Bij de ‘stel (dat)’-constructie is op een iets andere manier sprake van het samensmelten van constructies. ‘Stellen’ en ‘voorstellen’ blijken in de imperatiefvorm, wat betreft betekenis bijna volledig samen te vallen, alleen enkele vormen van ‘stellen’ hebben daarnaast (nog) een unieke betekenis.

Het netwerk is een synchrone beschrijving, en geeft daarmee weer hoe de constructies (kunnen) samenhangen in het huidige Nederlands. De diachrone ontwikkeling kan ook verlopen zijn zoals het netwerk (van boven naar beneden) aangeeft. De woordenboekbetekenissen van het WNT geven geen uitsluitsel, maar laten zeker ruimte voor deze hypothese. De diverse varianten van ‘stel (dat)’ hoeven echter niet per definitie van elkaar te zijn afgeleid, om toch op dezelfde manier begrepen te kunnen worden, wat Verhagen (2005a: 206) ook opmerkt over de ‘schat van een kind’-constructie. Wat daarmee niet zegt dat de ‘stel (dat)’-constructie en de ‘schat van een kind’-constructie vergelijkbaar zijn, maar wel dat dit een principe is dat op meer constructies van toepassing is. Een diachroon onderzoek naar de ontwikkeling van de ‘stel (dat)’-constructie en de ‘stel (u/je) voor (dat)’-constructie zou hier wellicht wel uitsluitsel over kunnen geven.

#### 4. Conclusies

In het artikel ‘Als dát geen insubordinatie is!’ dragen Boogaart & Verheij (2007) aan het eind de ‘stel (dat)’-constructie aan, als een mogelijk ander geval van insubordinatie. Bij de ‘stel (dat)’-constructie is het mogelijk om het tweede deel van de zin weg te laten, waardoor de zin een impliciete betekenis krijgt. Deze betekenis is ‘Wat zou je dan doen?’ of ‘Dat zou toch geweldig/verschrikkelijk zijn!’

De ‘stel (dat)’-constructie doet denken aan een soortgelijke deze constructie met ‘stel (je) voor (dat)’. Ik ben er vanuit gegaan dat dit varianten van één constructie zijn en heb onderzoek gedaan aan de hand van de vraag *Wat zijn de vormen en de functies van de ‘stel (dat)’-constructie en hoe verhouden deze zich tot elkaar?*

Uit het corpusonderzoek op basis van CGN-materiaal blijkt de constructie zoals Boogaart & Verheij deze beschreven hebben inderdaad voor te komen, en wel bij alle varianten van ‘stel ((u/je) voor) (dat)’. Dit is opvallend: het is niet efficiënt om te beschikken over veel varianten van één constructie met precies dezelfde betekenis.

De varianten van de constructie kunnen in verschillende vormen voorkomen. Allereerst is er al de genoemde vorm die aan insubordinatie doet denken, omdat deze geen vervolgzin heeft, maar wel een geïmpliceerde betekenis. Dat kunnen de betekenissen ‘Wat zou je dan doen?’ of ‘Dat zou toch geweldig/verschrikkelijk zijn!’ zijn, maar ook de betekenis ‘Dat zou toch bijzonder/grappig zijn!’ Deze betekenissen zijn niet specifiek verbonden aan een of meerdere varianten van de constructie. Het feit dat sprekers in het onderzoeksmateriaal antwoord kunnen geven op de geïmpliceerde vraag of geïmpliceerde evaluatieve betekenissen beamen, bewijst de aanwezigheid van deze betekenissen.

In het overgrote deel van het corpusmateriaal volgt op de ‘stel (dat)’-zin een ‘...(dan)’-zin die diverse rollen kan vervullen. Deze kan de hierboven beschreven mogelijke impliciete betekenissen expliciet maken, of de geïmpliceerde vraag ‘Wat zou je dan doen?’ zelf beantwoorden. De ‘...(dan)’-zin kan echter ook het ‘stel’-scenario uitbreiden, waardoor naar de vorm een volledige zin ontstaat, maar toch een impliciete betekenis aanwezig blijft. ‘Stel (dat)’-zinnen met ‘stel dat’ en een vervolgzin kunnen daarnaast nog de betekenis ‘Dat zou toch logisch zijn!’ aannemen. Deze betekenis komt niet voor bij ‘stel (dat)’-zinnen zonder vervolgzin. Wanneer de ‘stel (dat)’-zin is gevolgd door een ‘...(dan)’-zin kan er ook sprake zijn van een gewone voorwaardelijke bijzin die alleen een voor de spreker logisch verband aangeeft, en hoeft er niet altijd een extra (impliciete) betekenis aanwezig te zijn.

De variant ‘stel’ kan verder betrekking hebben op een zinsdeel in plaats van een zin. Het betekent dan iets als ‘bijvoorbeeld’ en komt daarmee in de buurt van een betekenis van het losse werkwoord *stellen*, namelijk ‘onderstellen’. Dit lijkt er, ook met het oog op de specifieke betekenis die ‘stel dat’ in ‘stel (dat)’-zinnen met een vervolgzin kan aannemen, op te wijzen dat ‘stel’ en ‘stel dat’ zowel qua herkomst als specifieke contexten afwijkt van de ‘stel u/je voor (dat)’-varianten, maar in de praktijk vooral als inwisselbaar worden ervaren.

De ‘stel (dat)’-constructie kan ook los gebruikt worden. Een variant als ‘Stel je voor!’ kan gebruikt worden na een aantal beschrijvende zinnen, om deze in ‘stel’-perspectief te plaatsen en deze één van de impliciete betekenissen van de constructie mee te geven. Ook kan deze variant gebruikt worden om een uiting van de andere spreker te beamen of om bijvoorbeeld aan te geven ‘dat dat toch verschrikkelijk zou zijn!’

Omdat de ‘stel (dat)’-constructie strikt formeel gezien een volledige zin is, een imperatief, is er in letterlijke zin geen sprake van insubordinatie. De functies van insubordinatieconstructies die Verstraete et al (2012) onderscheiden, vallen deels samen bij de ‘stel (dat)’-constructie. Deze constructie kan zowel scenario’s uit de toekomst als situaties uit het verleden beschrijven en daar een oordeel over vellen, maar lijkt niet geschikt om een mening uit te drukken over een situatie in het heden. De betekenis ‘Dat zou toch bijzonder/grappig zijn!’ sluit aan bij de observaties van Tejedor (2013) wat betreft zelfstandig gebruikte ‘Dat...’-zinnen met een humoristische betekenis. Deze zinnen zijn te combineren met ‘stel (dat)’, wat volgens Tejedor niet tot een andere betekenis, maar tot verlies van het humoristische effect leidt. ‘Dat...’-zinnen zijn daarmee te beschouwen als een variant van ‘stel (dat)’-zinnen, waar ‘stel’ is weggelaten om een humoristisch effect te bereiken.

De varianten van de ‘stel (dat)’-constructie blijken in de praktijk vrijwel volledig inwisselbaar. ‘Stel’ en ‘stel dat’ hebben een eigen gebruiksmogelijkheid die doet denken aan de oorspronkelijke betekenis van *stellen* en dat wijst erop dat de verschillende varianten waarschijnlijk toch een verschillende afkomst hebben. Dit heb ik inzichtelijk gemaakt in een constructienetwerk, wat daarmee ook te zien is als een hypothese voor verder diachroon onderzoek. Naast een diachroon onderzoek zou het ook interessant zijn om na te gaan of en zo ja, in hoeverre het gebruik van deze constructie in gesproken taal afwijkt van het gebruik in geschreven taal, vanwege bijvoorbeeld het ontbreken van intonatie. De aanname dat de verschillende varianten tot één constructie behoren, heeft geen problemen opgeleverd bij de analyses van de verschillende mogelijke betekenissen en de taalgebruiker zal in de praktijk waarschijnlijk ook geen verschil ervaren.

De ‘stel (dat)’-constructie is een constructie die buiten de definities van insubordinatie en semi-insubordinatie valt, maar er veel bruikbare raakvlakken mee heeft. Stel je voor, het lijkt insubordinatie.

## **Bibliografie**

**Boogaart, Ronny** (2009). ‘Een retorische *straks*-constructie’. In: Boogaart, Ronny e.a. (red.). *Woorden wisselen. Voor Ariane van Santen bij haar afscheid van de Leidse universiteit*. Leiden: SNL, p. 167-182

**Boogaart, Ronny & Kim Verheij** (2013). ‘Als dát geen insubordinatie is! De pragmatiek van zelfstandige conditionele zinnen.’ In: Theo Janssen & Jan Noordegraaf (red.), *Honderd jaar taalwetenschap. Artikelen aangeboden aan Saskia Daalder bij haar afscheid van de Vrije Universiteit*. Amsterdam, St. Neerlandistiek VU & Münster, Nodus Publikationen. 2013, p. 13-28.

**E-ANS**. Elektronische versie van Haeseryn Walter, Kirsten Romijn, Guido Geerts, Jaap de Rooij & Maarten C. van den Toorn (1997). *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. <<http://ans.ruhosting.nl/e-ans/>>

**Evans, Nicholas** (2007). ‘Insubordination and its uses.’ In: Irina Nikolaeva (ed.). *Finiteness: theoretical and empirical foundations*. Oxford: Oxford University Press, p. 366-431.

**Haan, Sies de** (1986). ‘Gebruiksmogelijkheden van de Nederlandse imperatief.’ In: *Tabu* 16, p. 250-260.

**Konno, Hiroaki** (2001). ‘On the *If You Be* Construction.’ In: *Tsukuba English Studies* 20, p. 91-106

**Paardekooper, P.C.** (1956). ‘Een schat van een kind.’ In: *De nieuwe taalgids* 49, p. 93-99.

**Tejedor, Laura** (2013). *Intersubjectivity in insubordination. Emotional and humorous effects of independent dat clauses in Dutch*. Masterscriptie, Opleiding Nederlands, Universiteit Leiden

**Van linden, An & Freek Van de Velde** (2014). ‘(Semi-)autonomous subordination in Dutch: Structures and semantic-pragmatic values.’ In: *Journal of Pragmatics* 60, p. 226-250

**Verhagen, A.** (2005a). ‘Constructiegrammatica en ‘usage based’ taalkunde.’ In: *Nederlandse Taalkunde* 10, p. 197-222.

**Verhagen, A.** (2005b). ‘Constructions of Intersubjectivity. Discourse, Syntax, and Cognition.’ Oxford: Oxford University Press.

**Verstraete et al.** (2012). Verstraete, Jean-Christophe, Sara D'Hertefelt & An Van Linden (2012). 'A typology of complement insubordination in Dutch'. *Studies in Language* 36, p. 123-153.

**WNT.** Instituut voor Nederlandse Lexicologie: Woordenboek der Nederlandse Taal Online, <<http://gtb.inl.nl/?owner=WNT>>

**Wouden, T. van der** (2002). 'Naar een partikelwoordenboek van het Nederlands.' In: *Nederlandse Taalkunde* 7, p. 20-43.

## Bijlage: Onderzoekscorpus, afkomstig uit het CGN

### a - spontaneous conversations (face-to-face) - Nederlands

- fn000251.245 {stel} dat je zegt ik wil meer plankjes in die kast uh dat wil ik graag zegt ie ja moet 'k die planken gaan kopen en zo en dat kost me ook anderhalf uur.
- fn000253.72 ji bijvoorbeeld als hier nou {stel} dat hier nou nog een lampje boven zou komen te hangen dan zou hier ook uh in dit plafond een uh gat moeten.
- fn000265.109 want {stel} je voor dat ie 't daarna niet meer doet.
- fn000265.262 en daar wordt niet uh {stel} hè wordt een sessie afgesloten dan wordt er niet een datum op geprint of zo?
- fn000273.91 maar stel dat je een keel doorsnij ja maar {stel} dat je zo'n keel doorsnijdt zo.
- fn000284.403 a {stel} dat je uhm een bedrijfje hebt die internetsites ontwikkelt.
- fn000291.416 {stel} je voor dat je een makelaarskantoor had uh of zoiets en dan kon je zeg maar een soort virtueel plaatje maken van uh van het huis.
- fn000292.154 maar stel dat jullie {stel} dat jullie nou nee hadden gezegd dan hadden zij die dure.
- fn000295.164 {stel} dat ik 'm op de één of andere manier hier ze ze zou 'k precies veertig hebben.
- fn000310.181 {stel} dat ze dat gezin in in een dorp zou wonen dan uhm uh dan dan dan wohnt de familie daar wel dus daar komt ie dan ook vandaan.
- fn000339.74 {stel} dat je ziek bent en je zegt nou ik wil helemaal niet dan kan je d'r natuurlijk altijd nog uh kun je 't terug draaien.
- fn000342.155 {stel} dat ik nou niet mee zou gaan.
- fn000357.89 maar a {stel} dat er een keer een gat uh gemaakt moet worden dan uh kan ik dat tenminste.
- fn000359.330 {stel} dat je uit de richting raakt bij 't springen.
- fn000359.351 {stel} j je doet dat.
- fn000363.114 maar dan moet ik wel jawel dan m nee dan moet ik een als {stel} dat 't moederbord kapot is moet ik een nieuw moederbord zien te regelen waar ...
- fn000367.77 maar ja in SPSS kan je de meeste dingen zo wel doen maar {stel} je voegt gewoon een hele hoop gegevens in Excel.
- fn000369.44 {stel} dat je dat je echt na de carnaval pas kan vertrekken dan vertrek je woensdag, de week daarop kom je vrijdag terug?
- fn000374.206 {stel} dat je eens per maand optreedt.
- fn000392.98 {stel} je voor dat 't een uh voorspellende droom was deze keer of zo.
- fn000458.119 ik denk goed dat die man 't heeft gedaan maar {stel} nu dat ie 't niet heeft gedaan.
- fn000487.147 nou {stel} Ancona is een grote stad maar d'r ligt uh twintig kilometer verderop een dorpje met iet iets heel bijzonders.
- fn000493.75 even kijken stel {stel} we gaan om zeven uur 's ochtends weg dan staan we vijf over twee in Valence of om tien voor half twee in Lyon.
- fn000505.79 {stel} je nou voor dat ze diezelfde vriend een jaar later was tegengekomen denk ik dat er niks aan de hand was geweest want dan had ik de tijd gehad om wat uh op orde te zetten.
- fn000511.50 wacht even ik heb {stel} jij hebt honderd aandelen van Baan en ze zijn nul waard nou dan geef ik geef ik jou een gulden.
- fn000512.310 ja {stel} je nou voor dat dat dat Einstein zich ooit had beziggehouden met zo'n soort onderzoek.
- fn000515.156 ja drie s s {stel} even drie keer honderd achtentwintig gulden.

- fn000524.45 {stel} dat er nou vier lui komen die elk vijf flesjes drinken nou heb je al een halve krat weg.
- fn000536.316 maar ik denk nog van je shit {stel} dat 't mijn uh weet ik 't mijn auto was of mijn ...
- fn000546.215 dat heeft ook echt zin hè {stel} je voor dat je tot negen uur zit.
- fn000548.183 ik bedoel {stel} je voor dat d'r zes mensen toevallig dan in Nijmegen zijn.
- fn000553.214 ook als 't uh al al {stel} je voor dat ze al apart zouden wonen dan ook nog?
- fn000554.221 {stel} dat 't 't beste is wat ze in die vijfentwintig jaar gepresteerd hebben dan vind 'k 't niet zo vreemd.
- fn000558.190 {stel} je voor dat je 't hele gesprek zou moeten uittikken dan ben je gewoon echt gewoon zwaar zat.
- fn000559.4 uh {stel} je voor hè ...
- fn000564.53 maar uh ja ik heb zoiets van ja als ze staatsrechtelijk zo wel zoveel macht heeft maar door de politiek het dan niet zo is {stel} nou dat de politiek verandert en dan ja dan kan ze dus nog over macht uitoefenen waarom verander je dan niet gewoon het staatsrecht?
- fn000569.249 {stel} je voor dat je stottert of zo nou dan moet er nog een uur aan vastgeknoopt worden.
- fn000579.26 nou en {stel} nou als van zeg maar ja en die andere?
- fn000580.189 {stel} je toch eens voor.
- fn000581.124 ja maar ja {stel} nou dat we zeg maar intromama zouden worden dan uh ja nou ja dat kan toch eigenlijk niet echt xxx met je hertentamen.
- fn000582.16 want {stel} nou dat er nog meer was over geweest dan had ik dat ook gerust mogen opeten.
- fn000597.190 {stel} dat 't lekker warm weer is nou dan zo'n flesje wijn is natuurlijk 's avonds wel lekker hoor.
- fn000598.60 nou maar {stel} voor dat je die niet tegenkomt wat dan?
- fn000614.243 nee maar {stel} dat je zo meteen hier op kans komt.
- fn000624.222 {stel} dat er een hele hoge stapel is met een heleboel plaatjes en jij gooit in één keer boeren op dan xxx heb ik best wel grote kans dat jij niet in één beurt iets opgooit en dan is de hele stapel voor mij.
- fn000624.246 zeg maar {stel} ik heb geen kaarten meer.
- fn000633.153 {stel} je voor dat ie 't beter zou kunnen.
- fn000640.206 maar {stel} dat ze naar Nederland terugkomt.
- fn000671.6 kijk {stel} dat ze dat ze d'r twee ton tegenaan hadden gegooit en was nog steeds niks geworden had de platenmaatschappij natuurlijk ook gedacht van ja doei.
- fn000683.211 want ik wil nu nog niet ik bedoel meer van {stel} nou dat die meisjes die komen kijken dat we zoiets hebben van nou van mij mogen ze dus eigenlijk praktisch alle drie zijn.
- fn000683.294 ik wil mezelf nu nog niet vastleggen over één april omdat ik gewoon mijn stage begint één april en het is echt mijn bedoeling om in Leiden terecht te komen maar {stel} nou dat die stage in Amsterdam dat ik daar allemaal dat mijn motivatie slechter is dan die van mede-klas-uh-studenten.
- fn000683.301 en {stel} nou dat het NBBS ook in Leiden vol zit.
- fn000685.54 ja maar {stel} je voor dat ik niet wakker was geworden hè.
- fn000703.288 {stel} dat je dat leuk zou vinden of zo om in een schoenenwinkel te werken of uh weet ik veel.
- fn000724.107 {stel} je nou voor januari tweeduizend twee.

- fn000742.2 {stel} je voor dat je alle leukste alle leuk de allerleukste dingen uhm.
- fn000753.207 denk ook ja {stel} je voor dat we straks hè ik zeg niks hoor maar hè voor de ik xxx te denken dat je straks samenwoont en dat je al helemaal gesetteld bent denk ineens van zou ik dan niet zoiets hebben van hè shit ik ben eigenlijk helemaal niet verliefd geweest voordat we hieraan begonnen of zo.
- fn000768.198 maar dan denk ik {stel} je voor dat die man nou 'ns xxx dat dat 't goed gaat.
- fn000768.206 {stel} dat dat gebeurd stel hij is eenenveertig dat ie een jongere vrouw ontmoet daar kan ie misschien nog kinderen bij krijgen.
- fn000768.206 stel dat dat gebeurd {stel} hij is eenenveertig dat ie een jongere vrouw ontmoet daar kan ie misschien nog kinderen bij krijgen.
- fn000776.243 {stel} voor dat jouw vader niet gestorven was dan had ze waarschijnlijk heel d'r energie nog veel meer op 't maatschappelijk vlak gelegd want zo maatschappelijk was jullie man hè?
- fn000779.301 dus {stel} voor dat ge 't daar nou niet mee eens was dan had je een daar iets van kunnen zeggen hè?
- fn000796.39 {stel} dat jij eenzelfde baan hebt.
- fn000807.19 {stel} voor dat je een onderwijzersgezin was een leraarsgezin.
- fn000816.97 {stel} nou dat je noten herkennen kunnen maar is natuurlijk heel moeilijk want je hebt je pedaal en je slaat een beetje eerst de lage tonen aan en dan hou je pedaal in en dat galmt door daar overheen speel je met ggg 't is nog niet zo heel triviaal.
- fn000820.135 maar he het zou vergelijkbaar zijn uh {stel} dat ik een uh dat ik op de Jacobslaan wat zou kopen.
- fn000821.168 {stel} dat je een vriendin hebt.
- fn000830.227 nee nee {stel} je voor zeg.
- fn000831.197 nee maar uh nou {stel} jullie komen voor een baan hè nou dan vraag ik aan jullie van uh nou Klaas uh hallo ik ben Barbara Ter Horst uh uhm jij komt voor werk?
- fn000833.271 nee oké maar ja maar {stel} dat we gewoon met een geweldig aanbod komen en 't komt uit dan is het toch leuk?
- fn000835.53 {stel} je voor hé.
- fn000835.76 stel dat ... {stel} dat 't de kleindochter van Zorreguieta was.
- fn000845.8 {stel} dat je nou i ...
- fn000933.72 {stel} jij uh bent uh voor vijftig procent arbeidsongeschikt.
- fn000934.109 dus {stel} dat uh dat er nou twijfel is dat uh HAVO MAVO bijvoorbeeld en en jij als ouders wil bijvoorbeeld per se dat 't kind naar de HAVO gaat dan wil de vervolgschool nog wel 'ns teruggrijpen op wat ze in groep zeven hebben gedaan gewoon om dat ernaast te leggen.
- fn000934.170 je kiest gewoon voor nou uh ggg {stel} dat je koken leuk vindt oké maar daar hou daar horen xxx aantal vakken bij.
- fn000937.88 jij bent budgethouder en ik ben zorgverlener maar {stel} dat je nou met één ouder bent.
- fn000947.198 nee maar als jij uh {stel} dat je 't doet dat je iemand vindt dan kun je misschien ook minder alimentatie gaan betalen.
- fn000981.130 maar als ik nee maar {stel} als ik in een klas zit en ik heb MAVO- HAVO- VWO-leerlingen en ik zeg hé alle studenten zijn ballen uh gore ballenstudent dan heb ik invloed weet je.
- fn000982.109 {stel} je voor jij komt in vijfenveertig nul terecht.



- fn000982.120 dan uh uh pa nou maar {stel} dat 't niet doorgaat en ik ga naar een andere afdeling dan uh kan ik dan toch ook wel gelijk vijfenveertig vijf vragen of zo.
- fn007807.234 ja {stel} dat je inderdaad uh over je gewicht uh bent dan kun je d'r altijd nog uh kleding in stoppen.
- fn007808.340 {stel} dat 't nou 's avonds. (niet afgemaakt)
- fn007817.11 {stel} dat Nelleke d'r niet is dan moet ik daar wel naar binnen kunnen natuurlijk.
- fn007817.148 uh {stel} dat wij of in Meppel of in Steenwijk uh uitstappen in de trein met de fiets hoe lang zou dan nog fietsen zijn?
- fn007817.485 maar {stel} dat ik dat red met die spin hè dus ik krijg 'm achterop gepropt ...
- fn007827.158 vind ik knap hoor van zo'n grietje van uh ja hij wou d'r altijd graag zitten en 't is zijn droom niet dat 'k 't hier niet mooi vind we hebben 't huurcontract op zijn naam lopen want ja als {stel} dat 't mis zou gaan hè wat we niet meer hopen met z'n allen niet zegt ze dan ga ik d'ruit.
- fn007829.195 ze zei {stel} nou dat wij daar in Noorwegen kwamen te zitten.
- fn007851.112 want uh {stel} voor uhm dat bijvoorbeeld ons dorpshuis.
- fn007856.179 ja {stel} dat er iemand gelukkig mee is.
- fn007860.184 want {stel} ... wacht er nou even mee want {stel} dat ik dadelijk ergens werk vind en ik heb een auto nodig.
- fn007871.26 maar uh {stel} dat Luc hier op een avond uh binnenkomt of hij zit hier.
- fn007885.130 {stel} dat Real en uh Arsenal nog 'ns een keer tegen elkaar moeten in de Champions League.
- fn007887.216 want {stel} ...
- fn007887.93 want {stel} dat je op kantoor zou willen gaan werken.
- fn007890.190 stel dat je xxx nee {stel} dat je 's nachts naar huis fietst en uh d'r komt een auto naast je rijden en uh ze slaan je op de grond.
- fn007890.194 maar {stel} dat jij zelf sterk genoeg bent om die ene persoon die jou aanvalt om die zeg maar ook aan te vallen.
- fn007891.12 maar stel dat dat {stel} dat die andere met de auto is xxx wat ik net zeg en jij bent met de fiets op 't fietspad dan denk ik dat degene die met de fiets is die zal heus niet zich zo gek zijn om die andere in de auto uit te dagen.
- fn007891.132 dus {stel} 't was gaan regenen en die ruitenwisser deed 't niet.
- fn007895.166 maar {stel} dat de nood aan de man komt dan uh sta ik m'n mannetje wel hoor want uh als je in dienst zit dan krijg je natuurlijk ook schietoefeningen en ik heb met pistool geschoten en met uh de uzi.
- fn007895.185 {stel} je voor dat ik in de oorlog kwam.
- fn007910.61 nou ja {stel} je voor dat wij uh plan maken om uh daar 'ns een keer heen te gaan dan uh zou dat zou dat zijn dat wij d in twee dagen doen zo'n reis.
- fn007928.202 maar uhm die tuinman ja die moet die moet wel komen want {stel} dat 't kouder wordt dan is 't direct is 't gaat weer vriezen en dan kan ie weer niet uh ...
- fn007950.208 uh dat heb ik net op de televisie nog gezien van uh {stel} dat ge bijvoorbeeld in op je uh in de b uh burgermaatschappij ergens uh uh ja ik noem maar uh volgens een bepaalde schaal zoudt werken dan leggen ze die schaal langs je inkomen van de school.
- fn007954.214 ja maar dat hebben we met z'n drieën gegeten hè dus uh {stel} dat 't ene kilo is dan dan zou 't nog maar drie ons uh aankomen.
- fn007971.187 {stel} je voor je zou een heel eng stuk moeten fietsen of zo of uhm d'r zou altijd iemand anders moeten rijden of zo.

- fn007976.233 ik zeg ja tegen Harry van als ze nou zo met die vakantie willen doordouwen en en jij wordt aan {stel} dat je wordt aangeno of een contract krijgt van een jaar ik zeg dan zit er weer geen vakantie in volgend jaar.
- fn007979.61 ik zeg ook tegen Harry en dat zei 'k ook tegen Marjan {stel} nou 'ns dat 't ineens zeg nu 'ns Jacques was geweest.
- fn008417.108 ja maar goed se {stel} nou dat dat uh uh zaterdag-uh-nacht om één of twee uur is.
- fn008431.50 nee maar {stel} nou voor dat je uh je kent iemand persoonlijk en je komt bij 'm thuis en dan hoor je en zie je bepaalde dingen maar dat was niet de bedoeling dat dat aan de grote klok wordt gehangen.
- fn008443.40 maar als je nou geen kunst wil maar een boek wil hebben waarvan je van tevoren weet dat 't goed afloopt bijvoorbeeld want {stel} nou voor jij kan niet tegen gruwelijke dingen maar nou kom je in boeken toch ook gruwelijke dingen tegen.
- fn008468.120 ja nou {stel} je voor dat je 'm ergens meeneemt.
- fn008468.169 maar ggg {stel} je voor als we nou gewoon na d uh september kijken hoe je met geld zit en dan uh dan plannen we iets.
- fn008471.135 uh {stel} je voor dat ze jou niet leuk vinden dan is die die die spanning iedere keer die je dan voelt dat is uh ...
- fn008475.89 nee maar ook gewoon {stel} je voor dat je e ergens gaat uit eten en je bent met z uh zeven mensen maar je kan eigenlijk alleen met z'n achten reserveren.
- fn008515.29 en voor 't geval {stel} dat er dus toch kinderen komen was je dan van plan weer zo idioot veel eieren te gaan kopen waar ik 't nooit mee eens ben?
- fn008522.171 {stel} je voor dat we die andere kant nog gehad hebben.

#### **a - spontaneous conversations (face-to-face) - Vlaams**

- fv400069.146 want wij gaan daar heel vlot overheen maar {stel} u voor dat wij in in uh in in in voetbal of in wielrennen vier keer na mekaar wereld ne wereldkampioen hadden dan dat zou heel heel België uh ...
- fv400070.461 ja maar {stel}.
- fv400071.63 stel Maurice hè ... {stel} dat Erik ternauwernood omdat het heel erg is twee dagen vroeger moet afkomen.
- fv400077.263 {stel} je voor ggg.
- fv400201.187 xxx {stel} u voor zo gedubd.
- fv400202.242 {stel} u voor ggg.
- fv400204.47 {stel} u voor heel de planeet vol mond- en klauwzeer.
- fv400214.173 {stel} u voor dat uh allee dat xxx dat 'k dat 'k bij Nele en ik kom bij u slapen.
- fv400248.201 ja maar als ge er op 't juist 't juiste moment niet waart {stel} dat ge vijf minuten later toekomt die speelplaats is leeg en niemand weet waar dat ze zijn.
- fv400270.158 maar qua handel internationaal {stel} nu zelf bij bij Dexia en zo uhm.
- fv400270.262 als ik bijvoorbeeld de {stel} de weg moet vragen of een brood kopen of zo dan lukt dat zonder al te veel problemen.
- fv400271.114 maar {stel} nu bijvoorbeeld in de jaren zestig The The Small Faces of zoiets.
- fv400271.66 {stel} nu alleen al namen van groepen en zo zoals de Beatles of allee weet ik veel wat voor eigenlijk onnozele namen dat je altijd hebt.
- fv400272.199 ja {stel} ja.
- fv400273.312 {stel} in november of in oktober.

fv400274.123 ja xxx {stel} hij heeft de maandag al geen colleges dan gaat ie al de maandag maar op bijvoorbeeld.

fv400291.111 {stel} dat dat 'k daar nu geen chorizo vind.

fv400315.58 {stel} die daar problemen krijgt voor 't één of 't ander en dan staan ze thuis ook voor de deur hè.

fv400321.115 dus {stel} uh we zijn nu bijna vijf jaar verder dat men komende week op je afkomt en men vraagt kijk uh Koenraad.

fv400325.186 en {stel} nu dat ze een programma als Histories bijvoorbeeld op VTM.

fv400330.343 uhm en {stel} dat je die poolvos ...

fv400371.189 en {stel} dat je dan ne keer per jaar iets nieuws neemt.

fv400414.104 {stel} dat er iets is met die leerling.

fv400416.117 zeg maar stel dat wij een schema opstellen ... ik ik ik hoop dat ik hier iets uh bijheb om op te schrijven. {stel} dat we een schema opstellen houden we d'r dan al rekening mee dat wij morgen boeken hebben.

fv400418.226 {stel} je voor.

fv400418.89 nu stel {stel} dat ze 't niet heeft mag ik ...

fv400435.77 maar {stel} u ne keer voor als ze daar allemaal met een pijp met ne struuf en sigaren zaten te roken hoe dat dat moet geweest zijn.

fv400453.169 dus {stel} ...

fv400472.50 maar {stel} u voor dat xxx op onze xxx grond dat zou aangelegd worden.

fv400482.40 dus {stel} dertig jaar of zo of ja tegen dat ze getrouwd is en zo uh keert ze terug naar haar geboortedorp en alles is verwesterd.

fv400483.49 ja {stel} dat zij nu klacht tegen xxx.

fv400519.42 {stel} u voor xxx 't is niet lijk Brugge dat je zo allemaal straatjes hebt hé.

fv400536.171 {stel} dat hij controleert eerst de met één paswoord met één dat komt waarschijnlijk nooit voor maar da 's toch maar zesentwintig keer dat ie dat mo moet controleren.

fv400617.45 ja en voor 't werk {stel} nu dat je nog met de trein zou komen.

fv400621.52 {stel} nu dat je al die kasten en tafels moet gaan vervangen.

fv400625.69 {stel} je voor.

fv400627.26 maar zeg {stel} je 'ns voor dat je zo ontslagen wordt.

fv400627.79 fff 't zal vreemd zijn {stel} nu dat de Vlaams-nationalisten op de duur winnen en de Rode Duivels de Vlaamse Duivels zouden worden.

fv400630.219 dus {stel} nu je installeert een programma allee 'k zal maar iets zeggen uhm uh Xxx Xxx is een slecht voorbeeld.

fv400732.171 {stel} u voor.

fv400749.139 {stel} je voor.

fv400752.35 uh we waren om kwart na twee in onze slaappleats uh gearriveerd 's nachts welis weliswaar te verstaan en me mochten uitslapen tot zeven uur {stel} je voor.

fv400755.127 {stel} je voor.

fv400759.38 want ja stel {stel} dat je vandaag examen hebt uh wiskunde en dat je morgen of overmorgen een volgend examen hebt.

fv400763.151 ja maar {stel} dat 't dan bepaalde boekjes zijn met echt met met de nummers xxx die d'rin voorkomen wel als gij heel dat boekje moet gaan kopiëren wel dat kost veel geld.

fv400763.84 ja als gij gemiddeld CD koopt hè dus {stel} we gaan naar de Free Record Shop.

fv400764.110 en {stel} dat die per student ...

- fv400764.123 {stel} dat die om negen uur start dan laat die d'r vijf studenten binnenkomen en dan telkens als er ene student naar buiten komt komt er iemand anders binnen.
- fv400764.76 ja nee maar ja zo zo is 't ook wel hè als ge bijvoorbeeld uhm {stel} nu om elf uur examen hebt.
- fv400765.113 hè stel ... {stel} dat ge hè bijvoorbeeld vijf examens hebt en ge hebt twee of xxx of ge hebt bijvoorbeeld drie weken bloktijd dan probeer echt elk vak dan k dan kijk ik naar elk vak.
- fv400765.137 ik keek wel van hoeveel pagina's moet ik ongeveer per dag doen maar ik had dan zagezegd xxx een gemiddelde wel hè dus {stel} xxx dat ik per dag vijftig pagina's moest doen of zestig pagina's moest doen had ik ook zo xxx ja xxx m'n eigen standaardafwijking zo een beetje dat ik waarvan ik zeg van xxx als ik nu dat als ik nu ...
- fv400765.196 dat zou het het meest logische logische zijn maar ik ben vroeger gestart met dat ander concept en dat is er mij eigenlijk altijd in gebleven en oké ik weet ook wel van op bepaald moment {stel} dat ik voor een vak vier dagen had uitgetrokken en dat ik de laatste dag merkte van oei ik ik moet nog vijftig pagina's leren.
- fv400765.207 en uhm ja dat dat gaat dat niet hè en dan uh dan probeer ik dan probeer ik wel zo te doen zo te doen van {stel} dat 'k vier dagen had dat 'k dan na mijnen derden dag en een half dan keek van oei oei ik ga er echt niet komen dat 'k dan wel probeerde de meest belangrijke uh stukken eruit eruit haalde.
- fv400765.215 maar ja uiteindelijk {stel} nu ook ge bent nu bezig binnen een maand ggg pardon binnen een maand hebt de uw laatsten examen xxx ge kunt onmogelijk verwachten dat ge 't examen van vandaag als ge dat binnen een maand moet afleggen dat ge daar nog zoveel van weet hè.
- fv400807.74 en {stel} nu dat gij uh zoiets wilt opnemen.
- fv400807.86 {stel} dat ge daar op op xxx op twee dagen kunt opnemen.
- fv400809.156 uhm {stel} nu dat ik morgen naar den dokter moet en den dokter zegt van ge hebt kanker ge gaat dood ja dan uhm ...
- fv400809.77 of 'k geloof ja voor 'k weet niet voor hoeveel procent uh xxx bijvoorbeeld {stel} dat ge zes maand maar halftijds kunt gaan werken hè uh dan uh sparen zij voor u verder.
- fv400817.167 uh en dan hebt ge ook zoiets ja {stel} nu dat ge dat ge dan nog meer van kinderen houdt of weet ik veel wat dat ge zo ne kleine drie jaar bij u hebt ja dat ge daar ook nen uh nen echte band mee ontwikkelt.

**c - spontaneous telephone dialogues (recorded via a switchboard) - Nederlands**

- fn008021.191 {stel} dat de dat je de keuken nog een keer wil wil verbouwen dan heb je tenminste nog gips.
- fn008035.100 dan kan je gewoon uh a a uh {stel} dat jij uh in die chauffeurspoule zit we hebben op een gegeven moment uh een aantal ritten bedacht en dan krijg je van mij een uh bewijs mee dat wij een vrachtauto gehuurd hebben bij uh bij Boels of of xxx dat maakt niet uit.
- fn008065.320 {stel} dat je het krijgt en 't komt een moment dat je d'r heel slecht uh kunt instemmen.
- fn008070.78 ik bedoel {stel} als je belt dat een inbreker is of zo dan moet je ook dat nummer draaien of niet?
- fn008073.184 ja maar {stel} je voor dat jij ergens aan 't babysitten bent.

- fn008075.215 ga ik in plaats van woensdagmiddag donderdagmorgen werken dus {stel} nou dat Jennie vrij is en d'r woensdagavond niet is zou ik dus woensdagmiddag ook daarnaartoe kunnen.
- fn008088.140 is inderdaad niet echt dat je zegt uhm bijzonder groot of zo maar {stel} je voor dat je een leuke bek trekt of dat er iets leuks gebeurt of zo dat ik dit op zou kunnen slaan.
- fn008140.320 {stel} dat je onverwachts uh een reisje Parijs hebt hè.
- fn008165.88 nee maar weet je ik zit dus ook nu helemaal niet lekker hier hè want {stel} dat ie nou toevallig langskomt.
- fn008227.78 stel {stel}.
- fn008243.202 {stel} nou 'ns voor dat je 't doet.
- fn008254.53 want {stel} dat jij je laptop dan 'ns meeneemt naar je werk kan je 'm daar ook zo inpluggen.
- fn008267.299 {stel} je voor je hebt je auto tien jaar en je hebt er drieduizend kilometer mee gereden.
- fn008283.276 ja dat begrijpt ze volledig en uh dat uh dat is uh daar ben ik wel blij om want uh uh {stel} je voor dat 'k daar ook nog even over had moeten gaan stoeien met 'r.
- fn008291.273 want nu heeft ie bijvoorbeeld anderhalve week heeft ie niks te doen nou en {stel} dat ie dan die week daarna weer moet dan moet ie weer alles doorkijken omdat ie dan anderhalve week niks gedaan heeft.
- fn008322.264 dat vanmorgen bedacht ik uh dat ik {stel} dat ik nog een keer naar Lemmer ga uh om mijn boot daar te laten hoe kom ik dan terug?
- fn008332.27 ja {stel} dat dat duizend uh euro is dan uh ...
- fn008336.96 maar {stel} dat ik ooit wil gaan scannen.
- fn008337.269 dat je daar een keer uh bijvoorbeeld uh {stel} dat dan toch zou moeten zijn ggg.
- fn008342.130 want {stel} dat er wat gebeurt.
- fn008355.70 hè en uh hè {stel} dat ik dan dus nou niet eens op gesprek kom uh gezien 't feit dat ik dus nauwelijks bestuurservaring heb ja dan denk ik ook van zak d'r maar in met je brief hè uh.
- fn008356.173 en uh {stel} dat ik dus al hè aan de dertig zie te komen.
- fn008361.178 {stel} dat 't zou lukken dan is 't gewoon een baan voor vier jaar.
- fn008361.203 ja en ze zeiden ook nog van {stel} dat 't niet lukt dat 't niet mag dan kun je ook natuurlijk naast een baan gaan promoveren maar dat lijkt me dus ...

**c - spontaneous telephone dialogues (recorded via a switchboard) – Vlaams**

- fv701034.355 als gij werkt {stel} dat je tot vijf uur werkt en dan om zes uur weer tot negen. 't is toch ook maar niks.
- fv701071.141 en {stel} nu ne keer dat we op da dat festival is twee drie vier denk ik.
- fv701071.154 {stel} nu dat we zo dat d'r n ne groep wegvalt.
- fv701075.108 maar {stel} u voor dat de gij tien dagen geen woord moogt zeggen.
- fv701096.143 als ge uhm ja ge moogt nu niet eten bij ons binnen hè maar {stel} dat ge moogt eten en ge zijt ne boterham aan 't eten en die valt op de grond dan moet de reactie zijn oei nu heb 'k de grond vuilgemaakt met mijnen boterham.
- fv701166.95 xxx {stel} dat je uh van zaterdagmorgen nu vertrekt met de auto.
- fv701192.86 ggg {stel} je voor ook zoals Viktor zo ggg.
- fv701255.323 en dus uh dus ja 't is ik ben de eerste {stel} u voor Linda.

- fv701292.73 want {stel} dat ge zo bij de apotheker gaat en ge zegt zo van mag ik uh trekzalf.
- fv701322.262 {stel} dat het herexamen is zegt Karien.
- fv701325.151 {stel} je voor dat ze op die manier organiseren zuh mmm.
- fv901022.230 maar {stel} je voor dat is dus zestien euro.
- fv901052.145 {stel} mijn medestudenten beginnen een maand voor mij te e-mailen en ik een maand later ja dan zit ik al hopeloos achter hé.
- fv901052.68 maar {stel} nu dat ge toch geld hebt voor uw PC.
- fv901052.73 {stel} bijvoorbeeld voor een een maand.
- fv901056.47 en wat ik mij nu ook afvraag dus {stel} nu dat ik zou kiezen voor uhm dat nieuw systeem.
- fv901085.87 maar {stel} nu voor dat die dat die ne mail stuurt uh morgen of overmorgen van ja want ik had ik had wel in mijn mails gezegd van ik ben vrij om verlof te nemen heel de maand oktober.
- fv901085.88 dus {stel} u nu voor dat die zegt van ja ik mij ik heb mijn ticket gekocht van twintig tot dertig oktober.
- fv901103.40 {stel} hè dan is ons ma haar rijbewijs kwijt.
- fv901121.79 en {stel} dat ze zeggen van ja we gaan d'r iets aan doen uh dan volgt er al rap een operatie of zo of wat?
- fv901151.91 hè en {stel} dat we dan nog niet uitgepraat zijn dan bel ik meteen nog even terug.

**d - spontaneous telephone dialogues (recorded on MD with local interface) - Nederlands**

- fn006737.105 {stel} je voor met de b terugweg de wind tegen.
- fn006744.144 nee goed laten we zeggen {stel} je zou om vijf uur pas komen dan is Willie al om twaalf uur begonnen om boodschappen te doen uh eventueel nog ...
- fn006744.160 {stel} je zou om vijf uur aankomen met de trein.
- fn006814.274 {stel} dat 'k fout zit dan uh ggg.
- fn006817.203 en dan zit ik me af te vragen {stel} dat ik later inderdaad gewoon druk heb met m'n werk en kinderen heb en m'n moeder krijgt iets dan weet ik niet.
- fn006828.93 ja je kunt natuurlijk je kunt natuurlijk altijd in principe als je {stel} dat je iets anders vindt dan kun je natuurlijk toch ontslag nemen.
- fn006830.173 {stel} dat we om een uur of zes of zo klaar zijn.
- fn006837.73 ja maar en en {stel} dat ze een opdracht niet ge niet gehaald hebben.
- fn006859.272 nee want {stel} dat er iets is maar zeg maar.
- fn006862.16 'k bedoel dan uh {stel} dat 't u tot een uur of één duurt of zo.
- fn006867.184 van de andere kant was 't om te kijken van {stel} dat je dat dat er uit zo'n uh projectgroep iets kwam dat ze dan konden kijken van shit uh uh laten we 't 'ns proberen op kleine schaal en dan wat grotere schaal.
- fn006883.56 nee {stel} je voor.
- fn006940.225 want dat is gewoon de eerste nacht maar {stel} dat 't daar echt gewoon niet leuk is dan uh gaan we gewoon verder.
- fn006948.48 en {stel} dat je niemand vindt.
- fn007011.283 zeg maar z uh ik {stel} dat die man uh of die vrouw ziek wordt of zo.

**d - spontaneous telephone dialogues (recorded on MD with local interface) - Vlaams**

- fv700037.98 uhm zij zit in Dender zij zit in Derme Dendermonde maar misschien kan je A {stel} dat je zegt van ik wil het in Sint-Niklaas doen misschien dat ze zij kan helpen met een locatie.

- fv700068.61 oei oei en maar {stel} nu dat ge dat hebt wat wat gaat ge dan doen in ...
- fv700184.137 maar ja {stel} u voor dat dat zo naast u gebeurt.
- fv700185.353 ja {stel} u voor.
- fv700186.36 want dat is zo ge komt daar dan zo {stel} dat ge daar buitenkomt en ge komt daar iemand tegen dat ge kent of zo.
- fv700200.109 allee dus {stel} dat ge zo mensen iets gaat huren allee ge moet dan 'ns nu moet ge al bijna gaan navragen aan dien eigenaar zeg loopt d'r geen onderzoek naar u of zo?
- fv900058.174 'k zeg {stel} dat gij op skivakantie waart dan zoudt de gij misschien ook graag willen dat uwe vriend wel thuis was.
- fv900150.57 {stel} u voor.
- fv900151.169 {stel} u voor dat het seffens dat het zo ja dat is live.
- fv900155.2 ja ja {stel} u voor jong.
- fv900226.119 maar ik zeg nu maar iets {stel} nu dat ge volgend jaar of zo in ene keer ergens ja 'k weet niet hoe een toffe sport ontdekt of zo en uh ge hebt dan zoiets van ja 'k vind dat toch precies wel fijner als als gitaarspelen of zo.